

BĒRNU UN JAUNIEŠU LĪDZDALĪBA PILSĒTU ATTĪSTĪBĀ KĀ TIESĪBAS UN NEPIECIEŠAMĪBA

Piemēri un rekomendācijas pašvaldībām

MC-YOU

Rīga 2025

Autori:
Mārtiņš Eņģelis, Marija Barčuka un Līva Kreislere

Dizains:
Līva Kreislere

Par projektu:
Projekts "Elastīgas pilsētas ar Minecraft: novatorisks jaunatnes vadīts politikas process ilgtspējīgai Eiropai (MC-YOU)" ilgst divus gadus - no 2023. gada novembra līdz 2025. gada novembrim. Projekta kopējās izmaksas Rīgā ir 48 675 eiro (Rīgas valstspilsētas pašvaldības līdzfinansējums 10 %). Projekta vadošais partneris ir Eiropas tīklojums "Out of the Box International" (Polija). Citi projekta partneri ir Faru pašvaldība (Portugāle), Sandanski pašvaldība (Bulgārija), organizācija INA EUROPE (Francija), nevalstiskā organizācija CESSIE Palermo (Itālija), Baltijas pilsētu savienība (UBC) un SIA LINK DMT SRL, Modena (Itālija).

Pateicības:
Ievai Laubei, Lienei Griķei, Sabīnei Vandānai un Kristīnei Briedei rakstu tapšanā.

Funded by
the European Union

SATURS

Ievads

1. Īsumā par saistošo teoriju
Bērnu un jauniešu iesaistes teorētiskie aspekti **7**
Iesaistes un līdzdalības līmeņu skaidrojums **10**
MC-YOU projekta dalībnieku iesaistes vērtējums Rīgā **14**
Kultūrplānošana un augšupējas plānošanas pieeja **16**
Tematiskās vasaras skolas kā potenciāls koprades, partnerības un deleģējuma līdzdalības rīks **20**

2. Starpdisiplināri bērnu un jauniešu līdzdalības piemēri Latvijā
"Demokrātija sākas ģimenē" iniciatīva (Dizains demokrātijai) **26**
"K@2" kultūras un informācijas centrs Karostā **28**
"Kalāču" neformālā jauniešu grupa, jeb pašpasludinātā kultūrklase **30**

3. Bērnu un jauniešu līdzdalības piemēri pilsētvides attīstībā
Barnetraakk – jauniešu atpūtas punkti **34**
Block by block **36**
Byggelegeplads – būvniecības rotaļu laukumi **38**
Klimata pārmaiņu radīto risku un klimatnoturības darbnīcas skolās **40**
Projekts "MC-YOU: Minecraft Education izmantošana ārtelpas attīstības vīziju radīšanā" **42**
"Rīgas grāmata" un "Piemineklis citrona garšai" **44**
XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku dalībnieku vides objekts "Vijums" **46**
"Skolnieks Pētnieks Pilsētnieks" un darbnīca "Misija: Kanālmala" **48**

4. Intervijas
Rīgas Skolēnu Dome **52**
Māra Žeikare – Latvijas Laikmetīgās mākslas centra(LLMC) izglītības projektu vadītāja stāsta par projektu "Mākslinieks ir klātesošs" **56**
Dmitrijs Zverevs – Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departamenta Jaunatnes nodaļas vadītājs **60**
Sandra Konstante – Mediju pamatu pasniedzēja Rīgas Bolderājas mūzikas un mākslas skolā un Bolderājas komandas mentore MC-YOU projektā **64**
Baiba Roze, E. Veidenbauma muzeja "Kalāči" muzejpedagoģe un Andra Ķīse, muzeja vadītāja **68**

5. Secinājumi un priekšlikumi pašvaldībām

Avotu saraksts, pielikumi

IEVADS

Mūsdienu pilsētu plānošanā un pārvaldībā sabiedrības iesaiste ir ne cēls vai izklaidējošs papildinājums, bet dažādos līmeņos tā ir ierakstīta arī Latvijas normatīvajos aktos. Diemžēl, visbiežāk iesaiste aprobežojas ar konsultācijām ar sabiedrību, kur tās iespējas ietekmēt procesus, vietas un lēmumus ir limitēta.

Ja pieaugušo pasaulē iesaiste vismaz formāli tiek uztverta kā norma, tad bērni un jaunieši joprojām ir neskaidrs lauks. Īstenojot standarta iesaistes pasākumus (piemēram, iedzīvotāju padomes, publiskās apspriešanas vai līdzdalības budžets), visbiežāk tiek pieņemts, ka mērķauditorija, kas piedalīsies un izteiksies, būs pieaugušie. Tāpat ikdienā tiek arī pieņemts, ka tie ir pamata pilsētvides lietotāji un ka pieaugušajiem vienmēr ir deleģējums lemt par to, kā tiks iekārtota un lietota pilsētvide arī bērniem un jauniešiem.

Taču pēdējos gados arvien vairāk tiek uzdoti ne būt ne retoriski jautājumi – vai bērni un jaunieši nav tikpat pilntiesīgi pilsētas lietotāji kā pieaugušie, turklāt ar savām unikālajām vajadzībām, bažām, ikdienu? Vai bērni un jaunieši ir pietiekami gatavi, lai "pieaugušoprāt" spētu ieteikt leģitīmus uzlabojumus pilsētvidē, un pietiekami sagatavoti, lai uzņemtos partnerību to izveidē, attīstībā, izmantošanā, pārvaldīšanā? Galu galā – vai bērnu un jauniešu līdzdalība ir iespēju došana vai tomēr viņu tiesības?

Tāpēc Eiropas Savienības programmas izglītības un mācību, jaunatnes un sporta jomās Erasmus+ projekta "Elastīgas pilsētas ar Minecraft: novatorisks jaunatnes vadīts politikas process ilgtspējīgai Eiropai (MC-YOU)" ietvaros ir tapis šis dokuments, kurā centīsimies atbildēt uz augstākminētajiem jautājumiem gan no teorētiskā, gan praktiskā skatupunkta, piedāvājot ātri saprotamus konceptus un kartējot mūsu ikdienai pietuvinātus piemērus, kas atspoguļo izdevušos (un arī neizdevušos) bērnu un jauniešu līdzdalību. Uzreiz jāmin, ka šis dokuments nav pētījums, bet gan šobrīd aktuālāko norišu un domu/prakšu virzienu apkopojums-kartējums, kas noved pie praktiskiem priekšlikumiem labākai bērnu un jauniešu līdzdalībai pašvaldībās.

Dokumenta **1. daļā** atradīsiet nelielu teorētisko izklāstu par vairākiem bērnu un jauniešu iesaistei svarīgiem konceptiem. Dokumenta **2. daļa** būs veltīta vairākiem starpdisciplināriem bērnu un jauniešu līdzdalības piemēriem Latvijā, kamēr **3. daļa** – tādiem piemēriem, kas izteikti fokusējas uz pilsētvidi. **4. daļā** apkopotas dažādu iepriekš aprakstītajos projektos vai ar bērnu un jauniešu līdzdalību saistītu cilvēku intervijas, un **5. daļa** ir veltīta kartēšanas apkopojumam un secinājumiem, kas noteikti būs noderīgi gan pašvaldībām, gan jebkuram lasītājam.

ĪSUMĀ PAR SAISTOŠO TEORIJU

1.1 Bērnu un jauniešu iesaistes teorētiskie aspekti

Bērnu un jauniešu iesaiste pilsētvides plānošanā ir ļoti būtiska, jo šī vecuma grupa ir gan aktīvi pilsētas infrastruktūras lietotāji, gan arī nākotnes pilsoņi, kuri veidos un uzturēs pilsētu dzīves vidi (Chawla 2002; Driskell 2002). Iekļaujot bērnu un jauniešu balsis plānošanas procesos, tiek nodrošināta iekļaujoša un ilgtspējīga pilsētas attīstība, kā arī veicināta viņu sociālo un pilsonisko prasmju attīstība (Checkoway 2011).

Pusaudžu un jauniešu skatījums uz pilsētvidi bieži atšķiras no pieaugušo perspektīvas, viņiem ir vajadzība pēc īpašām publiskām telpām, kurās viņi var socializēties, attīstīt savas prasmes un izpausties brīvā vidē. Ja šīs vajadzības netiek ņemtas vērā, pastāv risks, ka jaunieši varēs justies sociāli izolēti vai pat attīstīt antisociālas uzvedības modeļus (Percy-Smith & Thomas 2010; Freeman 2006).

Jauniešu līdzdalība pilsētvides plānošanā ir svarīga arī tāpēc, ka tā veicina būtisku sociālo, emocionālo un pilsonisko kompetenču attīstību. Piedaloties lēmumu pieņemšanā, jaunieši apgūst komunikācijas, sadarbības un atbildības prasmes, kas ir būtiskas viņu personīgajai izaugsmei un sabiedrības stiprināšanai kopumā (Erikson 1982). Turklāt jaunieši kā partneri ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā nes jaunatnes enerģiju, radošumu un unikālu skatījumu, kas palīdz radīt efektīvākas un sabiedrībai piemērotākas pilsētplānošanas politikas (UN-Habitat 2016).

To, ka bērnu un jauniešu līdzdalība veicina arī demokrātiskās vērtības un sabiedrības kohēziju, apliecina gan starptautiski pētījumi, gan klātienes pieredze. Piemēram, Stokholma un Barselona veiksmīgi iekļauj jauniešus plānošanā, izmantojot jauniešu padomes, konsultatīvās grupas un digitālās līdzdalības platformas (Hart 2014; Barcelona City Council 2020). Šādi risinājumi palīdz radīt pilsētvides, kas atbilst jauniešu vajadzībām un interesēm, vienlaikus veicinot sociālo saliedētību un samazinot konfliktus starp dažādām sabiedrības grupām (Council of Europe, 2019).

Svarīgi ir saprast, ka pusaudžu vajadzības pilsētvidē ir daudzdimensionālas un ietver sociālo, emocionālo, izglītības, pilsonisko, fizisko un digitālo aspektu kopumu (Izglītības un zinātnes ministrija 2021). Apmierinot šīs vajadzības, ir nepieciešama starpsektoru sadarbība, ņemot vērā dažādu pusaudžu grupu īpašās vajadzības, tostarp etniskās minoritātes un sociāli nelabvēlīgā situācijā esošos jauniešus (UN-Habitat 2016; Ministru kabinets 2019). Pusaudžu vecums ir kritisks personības un identitātes veidošanās periods, tāpēc iesaistīšanās plānošanas procesos sniedz viņiem iespēju attīstīt pašizziņu, pašrefleksiju un pilsonisko atbildību, kā arī veicina viņu sociālo kompetenču un pašpārliecinātības pieaugumu (Santrock 2021; Steinberg 2016).

Līdzdalības veicināšanai izmanto gan formālas, gan neformālas izglītības metodes, grupu aktivitātes, mentorings un sociālo atbalstu, kā arī digitālos risinājumus, piemēram, tiešsaistes platformas un aplikācijas (Jaunatnes lietas S.a.; Izglītības kvalitātes valsts dienests 2022). Tas palīdz paplašināt jauniešu iespējas piedalīties lēmumu pieņemšanā, īpaši sasniedzot tos, kuri tradicionāli var nebūt aktīvi sabiedriskajos procesos (UN-Habitat 2016).

Kopumā bērnu un jauniešu aktīva iesaiste pilsētplānošanā veido pilsētas, kas atbild uz viņu vajadzībām un palīdz sekmēt ilgtspējīgu, iekļaujošu un demokrātisku sabiedrību (Hart 1997; Driskell 2002). Turklāt tā stiprina starppaaudžu dialogu, palielina sociālo kapitālu un sagatavo sabiedrību nākotnes izaicinājumiem (Mullahey et al. 1999).

Pusaudžu iesaiste plānošanā Latvijā tiek veicināta vairākos veidos, un pašvaldības un valsts institūcijas arvien vairāk atzīst šīs vecuma grupas nozīmīgumu sabiedrības attīstībā un lēmumu pieņemšanā. Latvijas pašvaldībās darbojas jauniešu padomes un konsultatīvās grupas, piemēram, Smiltenes novada jauniešu dome un Cēsu novada Jauniešu māja, kurās pusaudži regulāri iesaistās diskusijās par sabiedrisko infrastruktūru, izglītības un transporta jautājumiem (Bērziņa 2021; Cēsu novada pašvaldība S.a.).

Valsts līmenī darbojas programma "Jaunieši iesaistās", ko īsteno Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Jaunatnes starptautisko programmu aģentūru (JSPA), kas palīdz jauniešiem piedalīties pašvaldību attīstības plānu izstrādē un attīsta viņu pilsoniskās prasmes (Izglītības un zinātnes ministrija 2021; Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra 2023). Neskatoties uz to, tikai 17% jauniešu Latvijā iesaistās nevalstisko organizāciju darbībā, tāpēc pastāv nepieciešamība stiprināt jauniešu interesi un informētību par līdzdalības iespējām (Eiropas Komisija 2020). Programma "Jaunieši iesaistās" piedāvā arī apmācības par pilsonisko līdzdalību un projektu rakstīšanu, kā arī atbalsta pieredzes apmaiņu starp jauniešiem (Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra 2023).

Digitālās platformas, piemēram, Manabalss.lv, ļauj jauniešiem no 16 gadiem iniciēt un atbalstīt sabiedriskās nozīmes iniciatīvas, tostarp par pilsētplānošanu un sabiedrisko transportu, taču pusaudžu aktivitāte šajās platformās ir salīdzinoši zema (ManaBalss.lv S.a.). Papildus tam Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) rīko tiešsaistes aptaujas un publiskās apspriešanas, kurās arī iesaistās jaunieši, attīstot viņu kritisko domāšanu un argumentācijas prasmes (VARAM 2023; JSPA S.a.). Digitālā līdzdalība papildus piedāvā iespējas iesaistīties globālās diskusijās sociālajos medijos un apgūt pilsoniskās līdzdalības prasmes tiešsaistes kursu formātā (Participation Pool 2024).

Latvijā norisinās arī dažādi pusaudžu forumi un sabiedriskās diskusijas, kas kalpo kā platformas jauniešu viedokļu izteikšanai un politikas ietekmēšanai. Piemēram, Cēsu Jauniešu forums un Rīgas domes rīkotas darbnīcas sniedz iespēju jauniešiem apspriest pilsētas attīstību un piedāvāt priekšlikumus, kas bieži tiek iekļauti vietējās politikas dokumentos (Cēsu novada pašvaldība 2018; Rīgas domes IKSD 2009). Daugavpils reģionālais forums un Latvijas Jauniešu forums strādā pie tādiem jautājumiem kā ilgtspējīga attīstība un klimata pārmaiņas, iesaistot ekspertus un politiķus, kas palīdz jauniešiem izprast demokrātijas mehānismus un stiprina viņu iesaisti (Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra 2020; VARAM 2023).

Pusaudžu iesaiste plānošanā ārvalstīs tiek īstenota ar inovatīvām un sistemātiskām pieejām, kas uzsver bērnu un jauniešu nozīmīgo lomu sabiedrības nākotnes veidošanā un pilsoniskās līdzdalības attīstībā (Checkoway et al. 2005).

Amsterdama Nīderlandē ir viens no vadošajiem piemēriem Eiropā, kur pilsētplānošanā tiek ņemts vērā arī bērnu un pusaudžu skatījums, īpaši viņu drošības sajūta un attīstības vajadzības. Tur tiek organizētas darbnīcas un digitāli kombinētas aktivitātes, piemēram, projekts «OpenBorough», kas dod iespēju visiem, tostarp jauniešiem aktīvi iesaistīties ideju ģenerēšanā un lēmumu pieņemšanā savā apkaimē. Amsterdamā lielu uzmanību pievērš bērnu spēlei un dzīves videi, kas ir būtiska viņu labsajūtai — pilsētā ir vairāk nekā 1300 rotaļu laukumu, un tiek attīstīta arī urbānā lauksaimniecība, kurā pamatskolēni iegūst zināšanas par vidi un ilgtspējīgu dzīvi, stiprinot tiešu saikni ar dabu (World Economic Forum 2021).

Kanādā, īpaši Toronto, ir izstrādāta "Youth Climate Action Engagement Strategy", kas aktīvi iesaista pusaudžus klimata politikas veidošanā. Jaunieši tajā piedalās piedāvājumu sagatavošanā par energoefektivitāti, zaļo infrastruktūru un atkritumu samazināšanu, un viņu ieteikumi tiek iekļauti augsta līmeņa lēmumos. Stratēģija arī sniedz pusaudžiem prasmes

sabiedriskās uzstāšanās, datu analīzes un sadarbības jomā, kā arī veicina viņu izpratni par ilgtspējības principiem (City of Toronto 2025).

Austrālijā Melburnā tiek izmantotas digitālās tehnoloģijas, lai nodrošinātu jauniešu līdzdalību sabiedrības plānošanā caur platformu "Participate Melbourne". Tā piedāvā tiešsaistes aptaujas, diskusiju forumus un koprades darbnīcas, ļaujot jauniešiem paust idejas un ieteikumus par pilsētas attīstību, kas tiek integrēti oficiālajās ilgtermiņa stratēģijās. Jāņem gan vērā, ka platforma ir veidota dažādām sociālajām grupām, lai veicinātu plašu un vienlīdzīgu līdzdalību (City of Melbourne 2024).

Somijā jauniešu līdzdalība tiek nodrošināta gan vietējā, gan nacionālā līmenī. Saskaņā ar Somijas Jaunatnes likumu katrai pašvaldībai jāizveido jauniešu padome vai līdzīga struktūra, kas pārstāv pusaudžu intereses vairākās jomās, tostarp pilsētplānošanā. Helsinkos darbojas demokrātiski ievēlēta jauniešu padome, kas sniedz priekšlikumus pilsētas pārvaldei un organizē dažādas līdzdalības aktivitātes, piemēram, iesaistoties skolu modernizācijas projektos ar videi draudzīgiem risinājumiem. Papildus pastāv sistēma "Ruuti", kas strukturēti nodrošina jauniešu iesaisti caur iniciatīvām un tiešu sadarbību ar lēmumu pieņēmējiem, sekmējot demokrātijas un aktīvas pilsoniskās sabiedrības attīstību (City of Helsinki S.a.; Europe Goes Local S.a.).

Šie piemēri parāda, ka veiksmīga pusaudžu iesaiste plānošanā prasa daudzpusīgu, mērķtiecīgu un iekļaujošu pieeju, kas apvieno digitālas un klātienes formas, ietver praktiskās pieredzes iegūšanu un nodrošina struktūras, kur jaunieši var ietekmēt lēmumus reālās dzīves kontekstā. Bērnu un jauniešu iesaiste pilsētvides plānošanā ir ļoti būtiska, jo šī vecuma grupa ir gan aktīvi pilsētas infrastruktūras lietotāji, gan arī nākotnes pilsoņi, kuri veidos un uzturēs pilsētu dzīves vidi (Chawla 2002; Driskell 2002). Iekļaujot bērnu un jauniešu balsis plānošanas procesos, tiek nodrošināta iekļaujoša un ilgtspējīga pilsētas attīstība, kā arī veicināta viņu sociālo un pilsonisko prasmju attīstība (Checkoway 2011).

Marija Barčuka, Mg. geogr;

Izvilkums no maģistra darba pētījuma "Publiskās ārtelpas plānošana kopā ar pusaudžiem: Bolderājas un Daugavgrīvas apkaimju piemēri"

1.2 Iesaistes un līdzdalības līmeņu skaidrojums

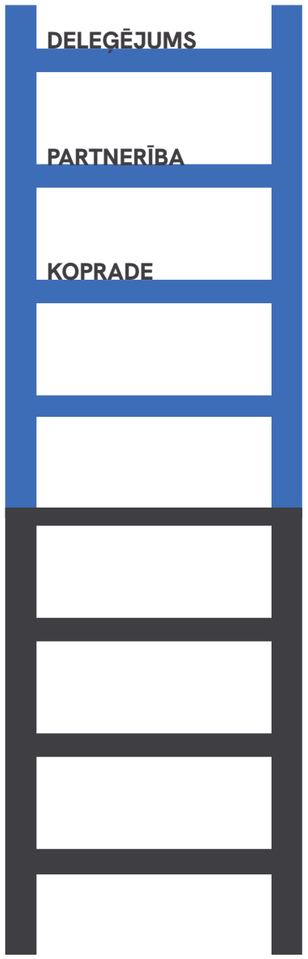
Mūsdienās vispopulārākais veids, kā skaidrot iesaistes līmeņus, ir, par pamatu izmantojot bērnu un jauniešu lietu akadēmiķa un sociologa Rodžera Hārta iesaistes kāpņu metodi (Hart 1992).

Manipulatīvie un dekoratīvie līmeņi ir visi līdz 3. pakāpienam (ieskaitot), kuru uzdevums ir radīt viltus sajūtu par iespēju ietekmēt procesus un veicināt maldināšanu. Tās bieži ir arī formālas norises ("ķeksīša pēc") piespiedu kārtā, kuru rezultāts nereti pat nav saistīts ar patiesajiem pieaugušo mērķiem, vai pat piespiedu aktivitātes. Rezultātā tiek degradēta visas sabiedrības iesaistes un līdzdalības būtība un vērtība, veicinot neuzticēšanos procesa vadībā, jo iesaistīto pušu ietekmes līmenis ir vai nu neeksistējošs vai nebūtisks. Šie ir līmeņi, kas tiek mazināti gan ar likuma palīdzību (Ministru kabinets 2024), gan ikdienā daudzviet tiek nosodīti kā sliktā prakse sabiedrībā, nevalstisko organizāciju skatījumā, kā arī pārvaldēs. Šī nav ne līdzdalība, ne iesaiste.

Konsultatīvo līmeni (4. un 5. pakāpiens) raksturo godīga iespēja piedalīties procesa vai rezultātu sasniegšanā, izvērtēšanā vai komentēšanā, lai arī pārsvarā ar minimālu ietekmi. Galvenā loma gan atbildībās, gan uzdevumos, gan lēmumu pieņemšanā joprojām paliek pieaugušo rokās. Līmenis gan neliedz sniegt iespēju bērniem un jauniešiem labāk izprast savas lomas nozīmīgumu organizācijas, projekta vai misijas realizācijā (Garjāne, Žubule, Gudakovska 2012), iepazīties ar procesa tēmu, iesaistītajām nozarēm, nozīmību, kā arī sastapties ar lēmuma pieņēmējiem – nozaru speciālistiem, politiķiem. Šis līmenis ir visbiežāk sastopamākais, ja nepieciešama godīga iesaiste, tas veicina jaunu zināšanu apguvi, taču arvien vairāk līmenis pierādās kā nepietiekošs.

Patieso līdzdalības līmeni (6. - 8. pakāpiens) raksturo gala lietotāja (šajā gadījumā bērnu un jauniešu) reāla partnerība un pat deleģējums vietas, pakalpojuma vai sistēmas radīšanā, uzlabošanā, īstenošanā vai pārvaldībā pēc iespējas ilgākā darba ciklā - vēlams, jau no paša darba procesa sākuma līdz galam. Jaunas zināšanas tiek ne tikai iegūtas, bet liktas lietā un bagātinātas.

Lai pēc iespējas labāk tiktu sasniegtas pušu vajadzības, intereses un vēlmes, vieni no galvenajiem līdzdalības rīkiem ir koprade (kopdizains) un partnerība – tas nozīmē, ka bērni un jaunieši ir aktīvi procesa un rezultāta līdzradītāji un līdzdalībnieki. Viss notiek KOPĀ ar bērniem un jauniešiem, jo, galu galā, viņi ir savu vajadzību un iespēju eksperti. Tādējādi novērojama gan lielāka dalībnieku ietekme uz procesu, gan reālajām vajadzībām atbilstošāks rezultāts, gan procesa efektivitāte un stiprāka kopība un piederība; tiesa, koprade nāk arī ar lielāku atbildību (Co.Create.Training 2019). Visbeidzot, augstākais līdzdalības līmenis ir deleģējums – kad pieaugušie nodod procesa kontrolpaketi bērnu un jauniešu rokās, kas kļūst par galvenajiem procesā, paši izlemj par savām prioritātēm un vienojas par īstenošanu, darbojas neatkarīgi ar augstu atbildības līmeni.

8. pakāpiens: jaunieši ir deleģēti kā galvenie procesā, darbojas neatkarīgi un uzņemas atbildību, pat piesaistot pieaugušos pēc vajadzības

7. pakāpiens: Jaunieši izrāda savu iniciatīvu un kļūst par pilntiesīgiem partneriem procesos

6. pakāpiens: Pieaugušo radīti procesi, kuros lēmumi tiek pieņemti kopradē ar bērniem un jauniešiem

Patiesā līdzdalība

(iesaiste, ietekme un atbildība ir vidēji augsta vai augsta, procesi ir koprades, partnerības vai deleģējuma līmenī)

5. pakāpiens: Ar jauniešiem konsultējas un informē

4. pakāpiens: Jaunieši ir klātesoši, bet norīkoti

Konsultatīvais līmenis

(ir iesaiste, ir minimāla ietekme un atbildība, nav partnerības)

3. pakāpiens: Jauniešu iesaiste kā formalitāte

2. pakāpiens: Jauniešu iesaiste kā dekorācija

1. pakāpiens: Manipulācija ar jauniešiem

Manipulācija un dekorācija

(nav iesaistes, nav ietekmes, nav atbildības)

Koprades process tiek iedalīts vairākos dizaina domāšanas soļos, kuros bērni un jaunieši var tikt iesaistīti kā partneri (Co.Create.Training 2019; Urbcultural S.a.):

1. Satikšanās – mēs iepazīstamies viens ar otru un mūsu vajadzībām, definējam problemātiku un apstiprinām nepieciešamību pārmaiņām.

2. Izpratne – mēs mācāmies viens no otra, iepazīstam problemātiku, kontekstu, pieredzējumu, iesaistītās puses, vietu, pakalpojumu vai sistēmu, uzstādām mērķus un vienojamies par tiem.

3. Vizionēšana – mēs radām vīzijas un konceptus, kas varētu risināt mūsu problēmu un izstrādājam ieviešanas scenārijus

4. Prototipēšana – mēs izstrādājam un testējam prototipus, mēs prezentējam rezultātus citām ietekmētajām pusēm, saņemam atgriezenisko saiti un uzlabojam piedāvājumu.

5. Ieviešana – mēs īstenojam radīto dzīvē un to nosvinam!

6. Enkurošana – mēs izvērtējam ieviešanas procesu un ieviesto, iegūstam atgriezenisko saiti par pieredzējumu no ietekmētajām pusēm, pilnveidojam ieviesto un bagātinām ar papildinošiem koprades procesiem.

Tā kā konsultatīvais līmenis pēdējos gados pierādījies kā nepietiekošs aktīvai un produktīvai līdzdalībai (jo bērni un jaunieši ir pierādījuši, ka ir gatavi būt par līdzautoriem ar ietekmi un atbildību, un tās ir viņu tiesības), **turpmāk tekstā tiek pieņemts, ka fokusam pilsētvidē būtu jābūt uz "patieso līdzdalību", sākot ar 6. līdzdalības kāpņu pakāpienu – ar līdzdalības līmeni, kur bērnu un jauniešu iesaiste, ietekme un atbildība ir acīmredzama.**

1.3 MC-YOU projekta dalībnieku iesaistes vērtējums Rīgā

MC-YOU projekta ietvaros tika veiktas skolēnu pirmsapmācību un pēcapmācību aptaujas, kuras aizpildīja attiecīgi 52 un 34 no komandu dalībniekiem (puse no iesaistītajiem katrā projektā fāzē). Vairāki jautājumi aptaujās bija veltīti skolēnu vērtējumam par iesaistes šķēršļiem un iespējām.

Viens no tiem bija apgalvojums "Es zinu, kā bērni un jaunieši var iesaistīties līdzdalības procesos Rīgā", kuru dalībnieki 5 ballu sistēmā sākotnēji novērtēja ar 3,58. Pēc apmācībām un līdz ar pirmajām vizionešanas un konsultāciju aktivitātēm dalībnieku vērtējums par to pašu apgalvojumu pacēlās uz 3,91. Otrs apgalvojums bija "Kopumā bērni un jaunieši nav ieinteresēti aktīvi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos par viņiem interesējošiem jautājumiem", kuru dalībnieki 5 ballu sistēmā sākotnēji novērtēja ar 2,81. Līdzīgi kā pirmajā jautājumā – pēc aktivitātēm vērtējums par to pašu apgalvojumu pacēlās uz 2,97. Trešais apgalvojums bija "Jaunieši ar konkrētām idejām var dot savu ieguldījumu lēmumu pieņemšanas procesā par savas pilsētas pilsētvides attīstību", kas sākotnēji tika novērtēts ar augsto 4,25. Pēc līdzīgām aktivitātēm vērtējums par to pašu apgalvojumu bija nedaudz zemāks, bet līdzīgs: 4,18.

Atbildot uz pirmo atvērto jautājumu "Kādi ir šķēršļi, kas liedz bērniem un jauniešiem iesaistīties lēmumu pieņemšanā Rīgā?", skolēni abās aptaujās visbiežāk minēja, ka zināšanu/izpratnes/pieredzes trūkums, stress/satraukums/bailes/drosmes trūkums iesaistīties vai izteikt domas un intereses trūkums/slinkums/nepietiekama motivācija piedalīties ir vieni no galvenajiem iekšējiem šķēršļiem. Tikmēr kā lielākie ārējie šķēršļi tika minēts iesaistes piedāvājuma trūkums un tas, ka bērnus/jauniešus neuztver nopietni vai nevienam neinteresē to domas (trūkst cieņpilnas attieksmes). Kā traucēklis tika pieminēts arī nepilngadības faktors (kas gan likumiski, gan sabiedrībā ierobežo tiesības iesaistīties) un tas, ka nav skaidrs, kā par interesi vai savu gatavību iesaistīties pastāstīt un sasniegt amatpersonas/lēmuma pieņēmējus/pašvaldības speciālistus. Vairākkārt dalībnieki ir bijuši arī paškritiski norādot, ka "lielākā daļa bērnu un pusaudžu (paši) nevar (nemāk) pieņemt pārdomātus lēmumus."

Atbildot uz otro atvērto jautājumu "Es būtu gatavs/-a iesaistīties lēmumu pieņemšanas procesos Rīgā, ja tie būtu par šādām tēmām (vari ierakstīt tēmas, kas tevi interesētu pilsētvidē!)", skolēni abās aptaujās visbiežāk minēja, ka gatavība ir augsta – pārsvarā par inovatīvām, energoefektīvām tēmām, kā arī drošību, kultūras un izklaides iestādēm un vietām, interešu izglītību, kvalitatīvāku mājokli (gan renovētu, gan jaunceltnes un daudzstāvu ēkas) un mobilitātes/ikdienas infrastruktūras modernizāciju pilsētā. Interese palielinātos, ja būtu iespēja būvēt ko citu nevis tikai to, kas bija noteikts projektā, tostarp, ārtelpas objektus (bieži sporta/atpūtas infrastruktūru). Bieži atbildēs parādās interese strādāt ar vides/dabas/parku aspektu un, ja iepriekšminētās norises būtu pašu dalībnieku apkaimēs. Viens respondents pieminēja interesi iesaistīties arī skolu uzlabošanā, kamēr viens atzina, ka nav gatavs iesaistīties lēmumu pieņemšanas procesos Rīgā.

Foto: Andrejs Strokins

1.4 Kultūrplānošana un augšupējas plānošanas pieeja

Kultūrplānošana

Kultūrplānošana ir pieeja pilsētas attīstībai, kas pilsētu uzlūko caur kultūras prizmu un koncentrējas uz iedzīvotāju, vietējo aktīvo kultūras partneru un pašvaldības iesaisti. Bieži vien birokratizētās valsts struktūras nespēj pietiekami ātri reaģēt un pielāgoties strauji mainīgajai pilsētu realitātei klimata pārmaiņu, migrācijas un demogrāfisko pārmaiņu kontekstā. Kultūras sektors piedāvā iespēju jaunai aliansei ar iedzīvotājiem caur mākslas un kultūras valodu – veidu, kā kartēt un aktivizēt vietējos resursus, veicināt zināšanas un empātiju pret dažādām sabiedrības grupām, izgaismot pilsētas grūti redzamās daļas – gan ģeogrāfiskās, gan socioloģiskās.

Kultūrplānošanas viens no pamatprincipiem ir darbs apkaimes līmenlī, lai būtu iespēja izprast vietu pēc būtības, nevis tikai statistiski. Viens no svarīgākajiem posmiem kultūrplānošanā ir kultūrkartēšana, kas sevī iekļauj dažādas metodes – no ierastajām socioloģiskajām metodēm, piemēram - individuālas un grupu intervijas, anketēšanu, pastaigas un tūres, foto kartēšanu līdz mākslinieciskākām kartēšanām – piemēram skaņu, smaržu, stāstu, atmiņu, vēlmju, baiļu kartēšanu, kas var notikt dažādos mākslinieciskos veidos. Tātad daļa no procesa vada kultūras partneris. Tas varētu būt muzejs, galerija, NVO vai pat individuāls mākslinieks, taču svarīgi, ka apkaimi caur vizuāli un emocionāli piesātinātajiem rīkiem apkaimei atpakaļ spoguļo kāds, kas nav no pašvaldības. Kultūrplānošanas metode nav mēģinājums pēc iespējas ātrāk nonākt līdz akmenī cirstām idejām par to, kas nepieciešams apkaimē, bet pie tām nonākt organiski – caur šo kartēšanas procesu, kas paralēli palīdz iedzīvotājiem ieraudzīt savu apkaimi citādām un pat sava kaimiņa acīm. Tas raisa radošumu, empātiju un arī lielāku piesaisti procesam.

Bērnu un jauniešu iesaistei ir svarīga loma kultūrplānošanas procesā, jo kartēšanas laikā ir īpaši centieni uzklausīt un ieraudzīt visu apkaimes grupu perspektīvas. Nereti šajā procesā tiek iesaistītas skolas un skolotāji kā veids strukturāli veidot dialogu ar skolēniem.

Pozitīvs piemērs no šāda veida procesa ir Guldborgsundā, Dānijā, kur projekta UrbCulturalPlanning ietvaros mākslinieku rezidences vietējā skolā rezultējās ilgtermiņa sadarbībā un vietējā parka attīstības koncepcijas izveidē kopā ar skolēniem. Vizuālā mākslinieces Kamilla Bernere strādāja ar 7. un 8. klašu skolēniem no blakus esošās skolas. 2020. gadā tie piedalījās vizuālās mākslinieces vadītajās vizuālās mākslas stundās, kur cita starpā skolēni izvēlējās augu, kas viņiem kaut ko nozīmēja, pēcāk šie augi tika integrēti parka ainavas arhitektūrā kā īpaša instalācija. Vairāk par Guldborgsundas projektu var atrast šeit.

2024. gada septembrī atklātais parks “Friheden” Foto: Guldborgsundas pašvaldība

Foto: Kamilla Bernere

Augšupējas plānošanas pieeja

Pasaulē visdažādākie plānošanas, organizācijas, ieviešanas un pārvaldības procesi parasti tiek īstenoti ar divu veidu pieejām – vai nu tā ir lejupēja (top-down) vai augšupēja (bottom-up). Lejupēja pieeja ir visbiežāk sastopamākā, pēc kā strādā gan uzņēmumi, gan pašvaldības, gan mācību iestādes – tie ir pārvaldības vadīti procesi, kur plāni, aktivitātes un iniciatīvas pārsvarā nāk no pieaugušajiem vai varas pozīcijas. Augšupēja pieeja, turpretī, ir bērnu un jauniešu iniciēts un vadīts process (šī dokumenta gadījumā), kur pieaugušie nosaka tikai globālos rāmjus – likumiskos, finansiālos, teritoriālos u.tml. ierobežojumus, par kuriem vienojušās un kuriem seko visas puses (1. attēls).

Abas no šīm pieejām var būt noderīgas dažādās situācijās, un labākais scenārijs ir tad, kad procesi tiek īstenoti, paņemot labāko no abām. Taču ikdienā pārsvarā dominē lejupēja jeb "pieaugušo" pieeja par spīti tam, ka tā visbiežāk neatbilst ne bērnu un jauniešu vajadzībām, ne sniedz iespēju tiem piedalīties procesu veidošanā un īstenošanā. Lejupējā pieejā bērnu un jauniešu ietekme visbiežāk ir neievērojama, mazsvarīga vai dekoratīva – parasti tiek piedāvāti pieaugušo jau radīti gatavi objekti, sagataves, vide vai procesi, kur kaut kas tiek aizkrāsots, pielīmēts, iekāpts, komentēts u.tml., taču bērnu un jauniešu pienesums ir "ķeksīša pēc" – bieži pat performatīvs un mānīgs.

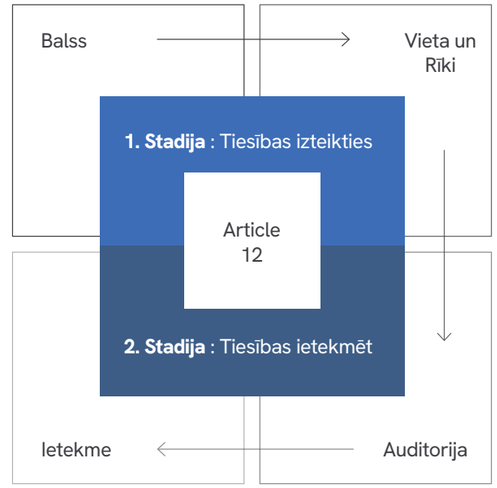
Lejupēja pieeja darbam ar jauniešiem

Augšupēja pieeja darbam ar jauniešiem

1. attēls

2. attēls

Diemžēl no lejupējas pieejas izriet apgalvojums, ka bērniem un jauniešiem "taču jau tiek dota iespēja" piedalīties, kas ir maldīgs uzskats, jo tā nav iespēja, bet gan viņu vispasaules atzītas TIESĪBAS – ne tikai piedalīties, bet arī ietekmēt vidi, procesus, vajadzības un tik uztvertiem nopietni (Bērnu tiesību konvencija 1989).

Lai to nodrošinātu, noderīgs ir starptautisko bērnu tiesību profesores Lauras Lundī apkopots bērnu iesaistes modelis (Lundy 2007). Tas sastāv no četriem soļiem (Department of Children and Youth Affairs 2015), kas izriet no minētās ANO Bērnu tiesību konvencijas 12. panta. Modeļa 1. stadija nodrošina tiesības izteikties (balss un vieta) un 2. stadija - tiesības ietekmēt (ieklausīšanās un ietekme)

Taču MC-YOU ietvaros Lundī modeļa 1. stadijā gan tika ieviestas korekcijas, kas daudz vairāk atbilst kopienu teorijai un reālam darbam ar jebkuru mazāk pārstāvētu sabiedrības grupu, ne tikai jauniešiem.

Pēc pieredzes un arī citos pētījumos noskaidrotā tika novērots, ka 1. solis tomēr sākas ar **BALSI:** vēlmi, vajadzību un tiesībām izteikties, un iesaistīties - jebkurai kopienai pašai vispirms ir jāatpazīst izaicinājums un/vai jāpieņem lēmums virzīties uz ietekmi un lūgt palīdzību, ja tā nepieciešama. Tikai tad nāk 2. solis, kas ir ne tikai **VIETA**, kur droši izteikties un izpausties, bet arī **RĪKI**, kā bagātināt savas un citu prasmes, kā strādāt ar līdzīgajiem, kā stiprināt piedāvājumu un sasniegt lielāku ietekmi. Tāpēc šajā dokumentā piedāvājam jau pielāgoto Lundī modeli (2. attēls).

3. solis – **AUDITORIJA**, turpina nodrošināt to, ka viedokļi un piedāvājumi tiešām tiek uzklausīti un tiek pieņemti lēmumi meklēt veidus, kā tos īstenot. Visbeidzot, 4. solis ir **IETEKME**, kas ir novērojama un jēgpilna, un pozitīvi izmaina situāciju ne tikai lēmumu pieņemšanā, bet reālajā rezultātā un jaunieša ikdienā.

1.5 Tematiskās vasaras skolas kā potenciāls koprades, partnerības un deleģējuma līdzdalības rīks.

Pēdējās desmitgadēs populārās tematiskās vasaras skolas ir labs rīks, kā jaunos profesionāļus un dažādu jomu entuziastus ar koprades palīdzību iepazīstināt ar pilnu dizaina domāšanas ciklu (skat. 1.2. nodaļu) – sākot ar problēmas apzināšanu un izpēti (lai gan visbiežāk to nosaka pasniedzēji, mentori, norises vieta vai pašvaldība), turpinot ar kopīgu vai pat autonomu koncepcijas radīšanu un testēšanu, beidzot ar idejas realizēšanu un nodošanu tālāk lietotājiem. Šajā dokumentā kā piemēri izvēlētas trīs vasaras skolas, kuru uzsvars ir jauno profesionāļu radītas intervences tieši pilsētu publiskajā ārtelpā.

Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Starptautisko vasaras skola norisinājās Cēsīs no 2012. līdz 2016. gadam, un to organizēja radošo industriju medijs FOLD sadarbībā ar RTU Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāti. Ikgadējās urbānisma, arhitektūras un dizaina vasaras skolas mērķis bija nodrošināt jaunajiem arhitektiem un dizaineriem izglītojošu platformu, kurā apzināties savas profesijas sniegtās iespējas un arīdzan atbildību, radot intervences pilsētvidē un sociālajā telpā. Vasaras skola norisinājās ar Cēsu novada pašvaldības, Ruckas mākslas rezidenču centra un Cēsu vecā alus brūža atbalstu, nodrošinot vietas pilsētvidē, kur tapt intervencēm.
Ņemot vērā, ka vasaras skolai bija izteikti profesionāli-izglītojoša funkcija un formāts, sabiedrības līdzdalība un iesaiste instalāciju izveidē nebija tās virsmērķis. Atsevišķos projektos notika vietējo kopienu uzrunāšana un apjautāšana, cenšoties identificēt lietotāju vajadzības, intereses un idejas. Tomēr vietējās ieinteresētās puses pamatā vērtējamas kā konsultanti un lietotāji, ne partneri vai līdzradītāji. Tāpat vairākums vasaras skolā radīto instalāciju – vai tā būtu pirts, neliela lasītava-bibliotēka vai mākslas telpas "Mala" pagalmā organizēta sālsmaize ar tai nepieciešamo iekārtojumu – tika veidots kā satikšanās vietas vietējiem iedzīvotājiem.
Lai arī neīstenots ar sabiedrības iesaisti un līdzdalību, viens no veiksmīgākajiem vasaras skolas laikā realizētajiem projektiem, kas joprojām atrodas pilsētvidē un tiek lietots, ir brīvdabas lasītava-bibliotēka "Stāstu tornis" Cēsu stacijas laukumā (2013). 5 metrus augstā koka konstrukcijas būve ar tetrapakas dakstiņu jumtu kalpo kā grāmatu apmaiņas punkts, lasītava un pieturas punkts Cēsu iedzīvotājiem un pilsētas viesiem, kas ik dienas mēro ceļu cauri stacijas laukumam vai gaida transportu. Tā aicina garāmgājējus uzkavēties un apdzīvot stacijas laukumu – vietu, kas pilsētās parasti iemantojusi ne-vietas statusu, kurai cilvēki parasti migrē cauri, izvairoties tajā uzturēties. Šobrīd par "Stāstu torni" rūpējas Cēsu centrāla bibliotēka, un 2025. gadā tas tika arī atjaunots.

Kopš 2018. gada Valmierā norisinās **dizaina būvniecības vasaras skola "FestivaL'and"**, kas sešas reizes tikusi organizēta Valmieras vasaras teātra festivāla paspārnē, veidojot īslaicīgās arhitektūras objektus festivāla vajadzībām (pēc tam šie objekti publiski vairs nav pieejami). 2025. gadā vasaras skolai uzsākās sadarbība ar Valmiermuižas attīstības biedrību, kur uzstādījums bija pretējs - jaunradītie objekti jāveido tā, lai tos varētu lietot ilgstoši – vismaz gadu tie būtu pieejami ne tikai Valmiermuižas etnomūzikas festivāla viesiem (objekti tika atklāti šajā pasākumā), bet arī vietējai kopienai ikdienas un dažādu notikumu laikā.
"FestivaL'and" vasaras skolas dalībnieki pārsvarā bija jaunieši – speciālisti no dažādām valstīm, tomēr tajā nevarēja piedalīties neviens "no malas". Par spīti eksperimentālajam statusam, kas radīja neskaidrības objektu saskaņošanā ar pašvaldību (te vērtīgi ir saprotoši pašvaldības darbinieki), rezultātā tika radītas kvalitatīvas, estētiskas un mūsdienīgas intervences - brīvdabas klase ar jumtu un sēdvietām 30 personām, zārda zviļņi un pulcēšanās laipa. Biedrībai jau ir plāns izmantot jauno iekārtojumu mazformāta notikumiem - lekcijām, darbnīcām, sarunām, koncertiem, lasījumiem, izrādēm (tostarp veidot publisku uzsaukumu, lai to varētu darīt ikviens interesents).

Intervence Cēsīs, foto: Thomas Randall Page

Dizaina vasaras skola "Dizaina aktīvisms: intervences eko-sociāliem izaicinājumiem" kopš 2023. gada norisinās Latvijas mākslas akadēmijas (LMA) paspārnē norisinās, par izpētes un telpisko intervenču vietu izvēloties Rīgas pilsētvides teritorijas ar ekoloģisku un sociālu problemātiku.
Vasaras skolas izglītojošais formāts aicina studentus attālināties no cilvēk-centrēta dizaina pieejas un pieņemt eko-centrētu dizaina pieeju, apgūstot un pielietojot tādas ekoloģiskajai un sociālajai labbūtībai nepieciešamas metodes kā sistēmu domāšanu, daudzsugu dizainu (multispecies design), eko-centrisku dizaina pieeju, prototipēšanu, dizaina aktīvismu un spekulatīvo dizainu. Šīs dizaina metodes veicina sadarbību starp dizaina studentiem, ekologiem un pētniekiem, kā arī pašvaldību, veidojot izpratni par pilsētvidi un tās ekosistēmām un kā dizaina procesos iekļaut citu sugu, ne tikai cilvēku vajadzības.
Pirmajā vasaras skolas izlaidumā tā bija atvērta tikai LMA grafikas, produktu un interjera dizaina studentiem, bet otrajā gadā studentu loks paplašinājās, iekļaujot arī bioloģijas un vides zinātņu studentus. Līdzīgi kā citās vasaras skolās, arī šeit formāts ir profesionāli izglītojošs un tādējādi fokusēts tieši uz studentiem un viņu radoši-kritisko kapacitāšu attīstīšanu. Sabiedrības līdzdalība un iesaiste nav virsmērķis, un iedzīvotāji (citas sugas) tiek iesaistīti tikai pastarpināti – kā skatītāji, instalāciju lietotāji, ideju vēstneši un ieguvēji no pilsētvides ekoloģiskās veselības un ilgtspējas.
Pirmajā gadā vasaras skolas studenti radīja tikai intervenču prototipus Vidzemes tirgus teritorijai – maketus un modeļus, kas reiz varētu tikt īstenoti. Savukārt otrajā gadā tika radītas reālas intervences – vides objekti bijušās dzērienu rūpnīcas "Veldze" teritorijā, spekulējot par līdzvērtīgākām cilvēku un aizsargājamo dzīvnieku – sikspārņu attiecībām. Piemēram, tika radīta instalācija "Tumsnesis", kas kritiski aplūko pilsētvides apgaismošanas pieejas un runā par tumsu urbānajā vidē kā vērtību sugu daudzveidībai, vai "Oda priekam" – cilvēkam piemērots krēsls odu barošanai, ko iedvesmojis asinsdonora krēsls, tā aicinot pārvarēt mūsu neērtās attiecības ar odiem, saskatot savu līdzdalību sugu ekoloģijā.
Instalācijas rūpnīcas "Veldze" teritorijā tikai izvietotas 2025. gada vasarā un ir apskatāmas un lietojamas arī šobrīd. Par tām pagaidām rūpējas rūpnīcas radošais kvartāls, kas attīsta teritorijas atdzīvināšanas plānu, un ar tām var mijiedarboties gan cilvēki, gan citas sugas, kas ikdienu pavada šajā teritorijā vai migrē tai cauri. Diemžēl izaicinājums šādu intervenču īstenošanā ir tas, ka nav droši zināma to ilgbūtība – tā atkarīga gan no laikapstākļiem, gan no cilvēku un radošā kvartāla labvēlības.

Lai arī minētās un citas tematiskās vasaras skolas paver daudz iespēju eksperimentēt ārtelpā, izmantojot jauneklīgu radošo potenciālu un strādājot ar svaigām, neskartām, aizmirstām un neērtām tēmām un vietām, tām ir vairāki izteikti mīnusi, kas saistīti ar sabiedrības līdzdalību un ilgtspēju.

Pirmais vasaras skolu mīnuss ir tāds, ka pagaidām intervences visbiežāk ir īslaicīgas, kas noved gan pie to ietekmes mazināšanās, gan pie minimālas vai ierobežotas kopienas iesaistes nepieciešamības. Piemēram, lai arī "Stāstu tornis" Cēsīs funkcionē jau vairāk nekā 10 gadu, "FestivaL'and" dalībnieku radītās intervences pastāvīgu vietu ārtelpā ieguva tikai sestajā darbības gadā. Šī īslaicīgā uzstādījuma maiņa uz ilgtermiņa domāšanu jau varētu uzlabot vasaras skolu iespēju atstāt manāmu un pielietojamu jaunatnes radītu ietekmi publiskajā ārtelpā, ko visbiežāk radījuši jaunieši.

Otrs mīnuss ir selektīvā dalība – pārsvarā tās paredzētas ļoti specifiskiem jaunajiem speciālistiem (arhitektūra, dizains, kultūra, skatuves māksla, citas radošās industrijas, vides zinātnes u.tml.), tādējādi izslēdzot iespēju piedalīties interesentiem "no malas". Rezultātā vietējās ieinteresētās puses (tostarp vietējie bērni un jaunieši) pamatā ir tikai konsultanti vai iztaujātāji, ne partneri vai līdzradītāji - vietējo ietekme ir novērojama reti un minimāli, vairāk pielīdzinot to skatītājam. Sabiedrība, zinātnes un radošo industriju nozares iegūtu, ja vairāk vasaras skolu tiktu veidotas arī uz vietējo iedzīvotāju vajadzību un dalībnieku bāzes, kopienai svarīgas intervences radot kopā ar jaunajiem vai jau pieredzējušajiem speciālistiem.

Trešais mīnuss ir uzsvars uz izglītojošo faktoru (kas ir tikai loģiski vasaras skolām) un mazāk uz sabiedrības līdzdalības faktoru. Par spīti tam, ka katra vasaras skola cenšas radīt arī plašākai sabiedrībai pieejamu publisko programmu – lekcijas, diskusijas, izstādes vai citus pasākumus, arī tie ir tikai izglītojoši nevis vērsti uz līdzdalību ar vietējo kopienu.

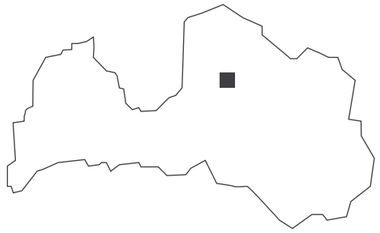

Intervence rūpnīcas Veldze teritorijā, foto: Jānis Klaučs

Intervence rūpnīcas Veldze teritorijā, foto: Olafs Osītis

STARPDISCIPLINĀRI BĒRNU UN JAUNIEŠU LĪDZDALĪBAS PIEMĒRI LATVIJĀ

“Demokrātija sākas ģimenē” iniciatīva (Dizains demokrātijai)

Norises vieta: Cēsis

Norises gads: 2022

Līdzdalības līmenis: (izglītojošs, konsultācija)

Bērnu un jauniešu vecums: dažādi vecumi

Organizators/Iniciators?: Ulla Ozollapa, Beatrise Lasmane, Latvijas Mākslas akadēmija, Cēsu novada pašvaldība, Centrālā vēlēšanu komisija, Eiropas Parlamenta birojs Latvijā

Īss apraksts - konteksts: 2019. gadā Latvijas Mākslas akadēmijas (LMA) Dizaina nodaļas Funkcionālā dizaina un Vides mākslas apakšnozares maģistrantūras pirmā kursa studenti kopā ar profesori Ingūnu Eleri un asociēto profesori Aiju Freimani pirmo reizi īstenoja studiju moduli «Dizains un demokrātija». Iepazīstot sabiedrības pārvaldības sistēmas un apgūstot dizaina metodes, tika meklētas dizaina intervences vēlēšanu procesa uzlabošanai Latvijā. Moduļa mērķis dizaina pētniecības rezultātā ir radīt komunikācijas dizaina risinājumus, kuru mērķis ir aktivizēt iedzīvotāju līdzdalību vēlēšanās un demokrātiskas valsts stiprināšanā (LMA 2020).

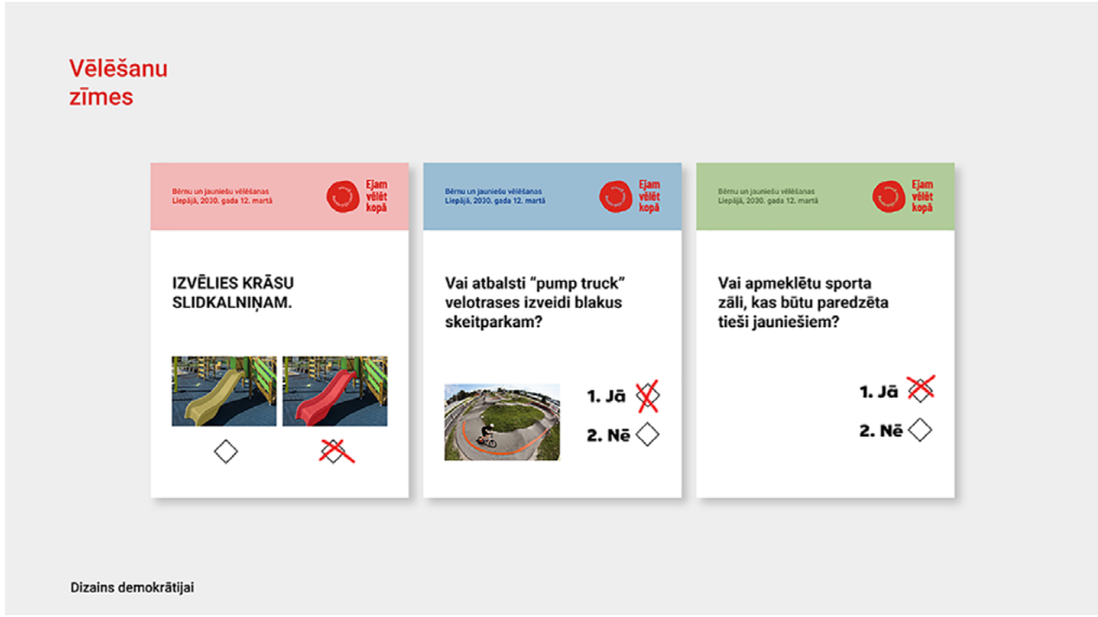
Moduļa ietvaros 2022. gadā Saeimas vēlēšanu dienā (1. oktobrī) tika īstenota jauno dizaineru Ullas Ozollapas un Beatrises Lasmanes iniciatīva “Demokrātija sākas ģimenē”, kad Cēsīs norisinājās pirmās vēlēšanas bērniem un jauniešiem. Ulla Ozollapa un Beatrise Lasmane uzrunāja vairākas Latvijas pašvaldības, aicinot izmēģināt šo risinājumu Saeimas vēlēšanu laikā. Vienīgā pašvaldība, kas atsaucās jauno dizaineru aicinājumam un nolēma projektu īstenot, bija Cēsis. 1. oktobrī jaunie cēsinieki varēja kopā ar vecākiem doties uz vēlēšanām un balsot par dažādiem ārtelpas jautājumiem — bērnudārzu audzēkņi un pirmklasnieki balsoja par ziedu krāsu izvēli Maija parka rotaļu laukumā, 2. līdz 7. klašu skolēni izvēlējās rotaļu iekārtu Maija parkā, savukārt jaunieši no 8. līdz 12. klasei izvēlējās vietu pilsētā, kurā vajadzētu uzstādīt ūdens brīvkrānus (Gāgane 2022). Rezultātā projekts tika nominēts arī Latvijas Dizaina gada balvai 2023.

Pēc veiksmīgas pasākuma norises ieceres autores turpināja attīstīt pakalpojuma ideju, piedāvājot to vairākām pašvaldībām (tostarp Siguldai) īstenot sadarbību 2025. gada pašvaldību vēlēšanu laikā. Ieceri Ulla klātienē prezentēja Siguldas pašvaldības Sabiedrisko attiecību pārvaldes vadītājai Zanei Leimanei un domes priekšsēdētāja vietniekam izglītības un digitālās attīstības jautājumos Kristapam Zaļajam, kurš, atsaucoties uz Ullas teikto, bijis kritisks pret piedāvāto ieceri.

Tomēr 2024. gada maijā Siguldas pašvaldība savā mājaslapā publicēja ziņu, ka paralēli Eiropas Parlamenta vēlēšanām balsošanas iecirkņos Siguldā pirmo reizi tiks rīkotas bērnu un jauniešu vēlēšanas. Viens no pasākuma plānošanā un rīkošanā iesaistītajiem ir tieši Kristaps Zaļais, kurš norādīja, ka Siguldas pašvaldības darbinieki kopā ar jauniešu centru «Mērķis» un jaunatnes lietu speciālistiem ieceres koncepciju izstrādājuši pilnībā no nulles (Gāgane 2024).

Par spīti tam, ka ideja par vēlēšanām bērniem pēc būtības nav novitāte, Ulla un Beatrise akcentē, ka, neskatoties uz līdzīgām iniciatīvām citur pasaulē, viņu izstrādātais pakalpojums ir unikāls — bērni un jaunieši, kas iedalīti trīs dažādas vecuma grupās, vēlēšanu dienā dodas uz iecirkni, lai balsotu par reāliem pilsētvides labiekārtojuma elementiem, kas tālāk saskaņā ar balsojuma rezultātiem tiek realizēti dzīvē.

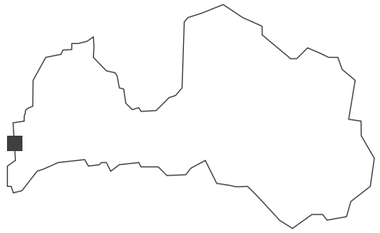

Attēls no Ullas Ozollapas un Beatrises Lasmanes studiju darba modulim «Demokrātijas dizains» LMA

Galvenās atziņas: piemērs raisa diskusijas divos virzienos – 1. kādi mehānismi vislabāk aktivizē bērnu un jauniešu iesaisti savas dzīves telpas labiekārtošanā un pašvaldības – viņu ņemšanā vērā, un 2. kur ir ētikas un morāles robežas un “vai laba ideja pieder visiem (Gāgane 2024).”

Vispirms – šāda līdzdalības sistēma viegli, aizraujoši un efektīvi risina veidus, kā bērni un jaunieši var balsot par savām vajadzībām un demokrātiskā procesā veidot publisko ārtelpu. Reizē iniciatīva norāda gan uz vēlešanu nozīmes veidošanu jau bērnībā, kā arī uz jaunatnes tiesībām lemt pār savu dzīves telpu un gatavību to ietekmēt. Kā atzīst skaidroja Cēsu novada domes pārstāvis Kārlis Pots, tad “pašvaldībai kopumā ir svarīga pilsoniskā aktivitāte. Bet mēs sapratām, ka līdz šim esam izteikti strādājuši uz pieaugušajiem. Varbūt, ka mēs varam sākt [..] ar izpratnes veicināšanu jau mazākos vecumos, lai bērniem ir sajūta, ka viņu balsij ir svars un ka tā var reāli ietekmēt kaut ko tādu, ko viņi pēc tam nākamajā gadā redz (Birziņš 2022)”.

Diemžēl, lai arī Cēsu un Siguldas gadījumā mērķis ir bijis viens – bērnu un jauniešu iesaiste, līdzdalība un zināšanu paaugstināšana, Ulla Ozollapa un Beatrise Lasmane uzskata, ka ar labu mērķi vien nepietiek. ”Mūsu ideja tapusi ar smalku un padziļinātu izpēti,” norāda Ulla. “Bērni un jaunieši ir pelnījuši kvalitatīvu saturu un dizainu, kas nemaldina, bet gan bagātina viņu zināšanas kā par vēlēšanām, tā par dizainu.” Arī LMA profesore Inguna Ellere, komentējot koncepta kopēšanu Siguldas pašvaldībā, pat nenorādot atsauces, uzsver, ka “idejas nerodas no zila gaisa, tas ir darbs, radošs darbs, kas prasa noteiktas darba stundas idejas izstrādei un tālākai attīstībai (Gāgane 2022).”

“K@2” kultūras un informācijas centrs Karostā

Norises vieta: Liepāja | **Norises gads:** 2000-2009

Līdzdalības līmenis: koprade, izglītojošs | **Bērnu un jauniešu vecums:** dažādi vecumi

Organizators: NVO

Īss apraksts - konteksts: 1990. gadu otrajā pusē pēc Padomju Savienības sabrukšanas dažādas mākslinieku grupas devās Latvijas izpētes braucienos pa reiz slēgtām, taču no atvērtām militārajām zonām. 2000. gadā jeb pašu sauktajā “nultajā vasarā” viena no šādām grupām režisoru Kristīnes Briedes un Karla Bjoršmarka vadībā uz uz vasaru nolēma apmesties Karostā, Liepājā.

Dialogs ar vietējiem bērniem un jauniešiem sākās pavisam drīz, kad pēc kultūras izsalkušo dēļ nācās pielāgot pašu mākslinieku darbību nepakārtoti tikai savām individuālajām interesēm, bet arī kopienai. Vispirms tika noteikti satikšanās darba laiki un atslēgts rezidences durvju zvans, lai bērni nestāv pie tām jau pašā rīta agrumā (Eņģelis 2019). Taču jaunatnes enerģija tika likta lietā radoši, kad 2000. gada darba process kopā ar zviedru mākslinieci Tūvi Turbjursoni rezultējās ar izstādi “Subjektīvs – Objektīvs”. Tā notika tukšā, nepabeigtā blokmājā paša Karostas dzīvojamā masīva centrā, kurā tika izstādīti kā mākslinieku, tā bērnu un jauniešu darinājumi (tai skaitā uzstājās pašu izveidots jaunatnes koris).

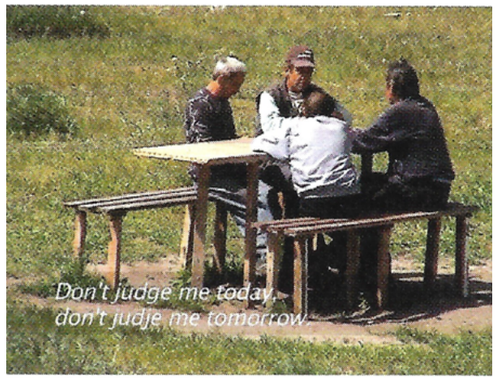

Foto: Kristīne Briede un Karostas kolektīvās kameras. *Eurowatching*. 2003-2005.

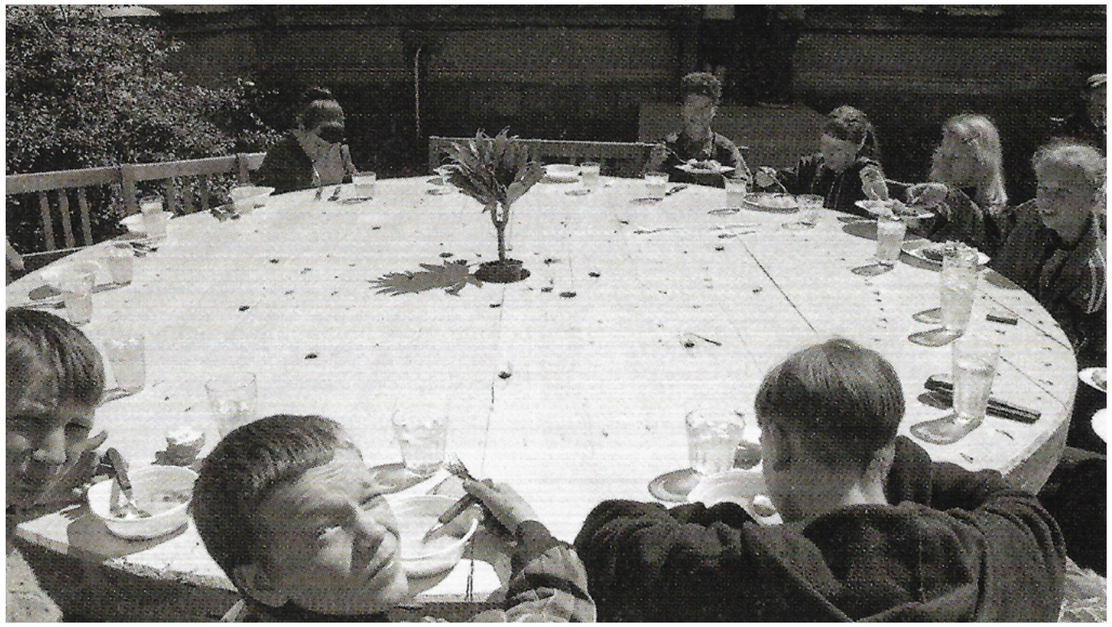
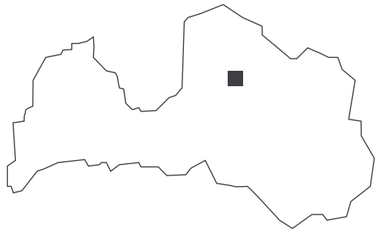

Foto: Andrejs Grants

Galvenās atziņas: Izstādes “Subjektīvs – Objektīvs” laikā jaunajai paaudzei bija iespēja piedalīties arī multimediju, zīmēšanas, veidošanas, animācijas un dziedāšanas darbnīcās, kur galvenie varoņi - bija paši bērni un jaunieši. Kopā ar citām publiskajām aktivitātēm K@2 iedibināja tradīciju daļu no rezidences satura laika veltīt tieši šai auditorijai (LMMC 2010). Kā atceras Kristīne Briede, tieši bērnu alkas pēc līdzdalības “nultajā vasarā” ir bijis viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc K@2 tika no vasaras notikuma pārvērtās par pastāvīgu centru, lai nodrošinātu līdzdalības turpinātību. Tieši pirmā centra telpa, kas tika atvērta 2000. gada ziemā, bija bērnu istaba (Briede 2008) un darbā pieņemtas pieskatītājas – vietējās bijušās pedagoģes. Vēlāk projektā “Eurowatching” (2003 – 2005) Karostas iedzīvotāji, tostarp jaunākā paaudze, kļuva par galvenajiem videodarbu varoņiem, vērojot un līdzdokumentējot Karostā nonākušos tūristus.

K@2 centra darbības pamatā ir tā saucamā “attiecību māksla” – “mākslinieciskus prakšu virkne, kas par savu teorētisko un praktisko izejas punktu izvēlas cilvēciskās attiecības un to sociālo kontekstu” (Burjo 2009). Tā darbs ir arī viens no pirmajiem mērķtiecīgi veidotiem kultūrplānošanas piemēriem Latvijā. Piemēram, K@2 būtība bija ne kopā ar vietējiem (galvenokārt, bērniem un jauniešiem) sakopt un atdzīvināt pamestas vai degradētas telpas, bet arī dot iespēju Karostas un Liepājas vietējo radošumam, partnerībā ar kopienu izdomājot, radot izstrādājot un izstādot darbus, kas reflektēja par apkārt notiekošo.

“Kalāču” neformālā jauniešu grupa, jeb pašpasludinātā kultūrklase

Norises vieta: Liepa

Norises gads: 2021 -

Līdzdalības līmenis: partnerība, deleģējums

Bērnu un jauniešu vecums: 14 +

Organizators: E. Veidenbauma muzejs “Kalāči”, Cēsu muzejs

Īss apraksts - konteksts: Muzejā “Kalāči” jau piecus gadus aktīvi darbojas neformāla jauniešu grupa jeb “kultūrklase”, kas pārstāv jaunību un muzeja vērtības, organizējot un piedaloties kultūras notikumos. Jauniešu kustība aizsākās ar projektu “Vairāk gaismas” (EEZ finanšu instruments, 2022–2023), kura laikā viņi piedalījās izstāžu un satura veidošanā, mākslas rezidencēs un kultūras aktivitātēs. No šī projekta izauga festivāls “Veidenfests”, ko pilnībā organizē paši jaunieši.
Festivāla ideja ir pašu jauniešu iniciēta kā arī katra gada saturs un tematika, kā arī praktiskā organizēšana balstās uz jauniešu pleciem. Jauniešu līdzdalību veicina personiskā muzejpedagoga pieeja un atbalsts – ciešas attiecības, kopīga darbošanās un neformāla vide. Šī pieeja palīdz jauniešiem attīstīt pašapziņu, atbildību un interesi par kultūru, kā arī veicina viņu izaugsmi un sociālo iekļaušanos. Kopiena ir kļuvusi par pastāvīgu un radošu jauniešu kustību, kas ne tikai uztur dzīvu muzeja garu, bet arī iedvesmo jaunu paaudzi iesaistīties Latvijas kultūras dzīvē.

Galvenās atziņas:

- Darbs balstās neformālā atmosfērā – kopīga darbošanās, pankūku cepšana, nakšņošana bēniņos, piedalīšanās pasākumos ir liela daļa no jauniešu iesaistes;
- Jaunieši tiek aktīvi meklēti un aicināti, nevis tikai gaidīti pēc pieteikšanās;
- Galvenās muzejpedagoģes profesionālā pamatdarbība iepriekš ir bijusi jauniešu centros, līdz ar to šī pieredze ir labs pamats;
- Pedagogi un vecāki novēro, ka iesaistīšanās Kalāču projektos ir palielinājusi jauniešu pašapziņu, atbildības sajūtu un drosmi uzņemties iniciatīvu;
- Lai arī jaunieši daudz ko uzņemās, pedagogiem ir svarīgi pastāvīgi motivēt un organizēt jauniešu darbību;
- Jauniešu iesaiste nav muzeja pamatfunkcija, tāpēc darbinieki ir pārslogoti;
- Pašvaldība atzīst muzeja panākumus, bet pilnībā nesaprot darba specifiku un ieguldījuma apmēru.

Foto: Veidenfests, publicitātes foto

BĒRNU UN JAUNIEŠU LĪDZDALĪBAS PIEMĒRI PILSĒTVIDES ATTĪSTĪBĀ

Barnetraakk – jauniešu atpūtas punkti

Norises vieta: Grana, Norvēģija

Norises gads: 2013

Līdzdalības līmenis: konsultācijas, koprade

Bērnu un jauniešu vecums: dažādi vecumi

Organizators: Granas pašvaldība, Statens Vegvesen (Norvēģijas Valsts ceļi), Norsk Form, Oslo Arhitektūras un dizaina skola, TYIN, Rintala Eggertsson Architects

Īss apraksts - konteksts: Lai veicinātu bērnu un jauniešu interesi iet vai braukt uz skolu ar velosipēdu, Granas pašvaldība sadarbojās ar dažādiem arhitektūras un dizaina profesionāļiem, lai pa ceļam uz skolu izveidotu mazas satikšanās vietas. Tika uzstādītas četras būdiņas-moduļi ar spilgtiem krāsu elementiem, kas pilda vienkāršas, bet daudzveidīgas funkcijas – patvērums no laikapstākļiem, pieturas punkts vai aktīva satikšanās un rotaļu vieta ar kāpšanas un noslēpšanās elementiem.

Galvenās atziņas: Moduļu veidošanā tika iesaistīti paši to izmantotāji – bērni un jaunieši no vietējās kopienas, un to būvniecībā iesaistījās Oslo Arhitektūras un dizaina skolas studenti. Četru objektu uzstādīšana kopumā izmaksāja 18 000 EUR, kas Norvēģijā ir uzskatāma kā ļoti ekonomiska intervence.

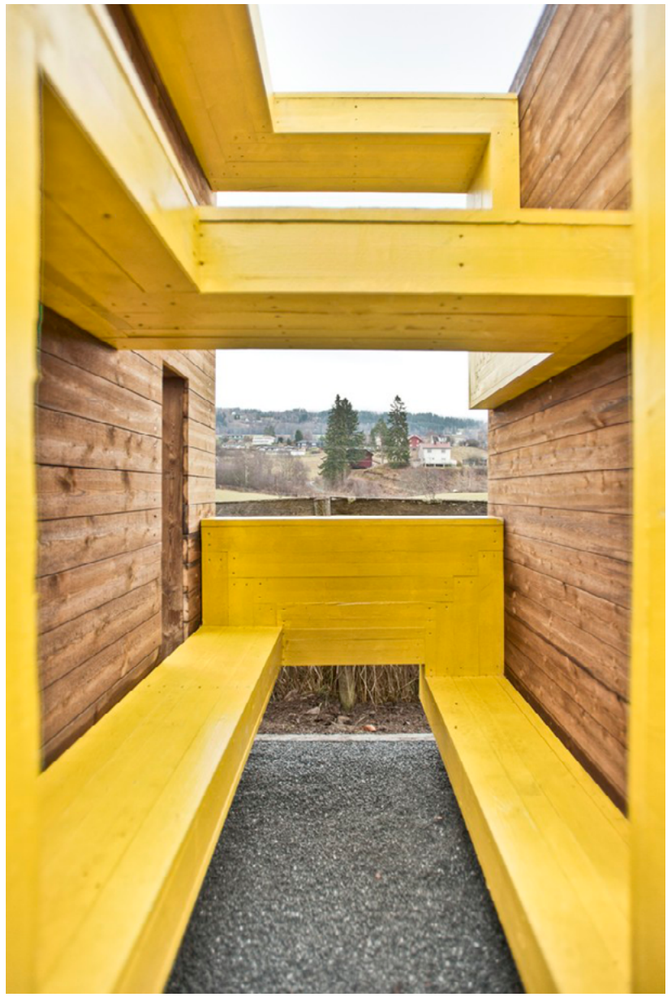

Foto: Pasi Aalto

Foto: Rintala Eggertsson

Block by block

Norises vieta: visā pasaulē

Norises gads: 2012-

Līdzdalības līmenis: konsultācijas, koprade

Bērnu un jauniešu vecums: dažādi vecumi

Organizators: Apvienoto nāciju organizācija, Mojang studios (Minecraft izstrādātāji), vietējās pašvaldības un NVO

Īss apraksts - konteksts: Block by Block sākusies kā radikāla ideja integrēt Minecraft datorspēli ārtelpas plānošanā, lai vairāk iesaistītu sabiedrību kopienas vietu attīstībā. Minecraft palīdz apkaimes iedzīvotājiem "modelēt savu apkārtni, vizualizēt iespējas, izteikt idejas, veicināt vienprātību un paātrināt progresu". Block by Block fokusējas uz tādu cilvēku iesaisti, kuri parasti nav pārstāvēti - sākot no sievietēm un bērniem līdz vecāka gadagājuma cilvēkiem, invalīdiem un bēgļiem. Block by Block sniedz apkaimju iedzīvotājiem apmācību, rīkus un platformu, lai piedalītos un izteiktu savas idejas, veicinot sadarbības procesu, kas palīdz visiem dalībniekiem paplašināt savu redzesloku.

Veiksmīgi realizēto projektu rezultāti (nereti arī bez Minecraft iesaistes) ir kopīgi radīta ārtelpa, kas apmierina dažādu iedzīvotāju vajadzības, dziļi iesakņojusies īpašumtiesību un piederības sajūta, un stiprākas, zinošākas kopienas. Vairākumu no pasākumiem finansē Block by Block programma. Tās ievērojamākie sasniegumi saistībā ar bērnu un jauniešu iesaisti ir:

- apzaļumots publiskais skvērs un skeitparks pamestā vietā Prištinā, Kosovā (2015), kura galvenie autori un vēstnieki bija pusaudži;
- kopienas un aktīvās atpūtas skvērs Solo, Indonēzijā (2023), kas radīts kopā ar dažādu vecumu pārstāvjiem;
- sievietēm un jaunatnei drošas publiskās ārtelpas iekārtošana Gazā, Palestīnā (2018) – trīs (tostarp bombardēšanā iznīcinātu) atpūtas vietu revitalizācija un transformācija;
- dabā balstīti risinājumi lietusūdeņu problemātikai Nairobi, Kenijā (2024) – attīrīta Ngongas upe, sakopta ārtelpa un apzaļumotas kopienas teritorijas.

Minecraft modelis un realizētais projekts Kosovā. Avots

Galvenās atziņas: Liela daļa no projekta aktivitātēm ir tikai konsultējoša – bērniem un jauniešiem tiek dota iespēja radīt savu vīziju par problemātiskas vietas attīstību, taču tās īstenošana ne vienmēr tiek izmantota. Reizēm projekta aktivitātes ir dekoratīvas: tiek sniegta iespēja piedalīties, taču jau sākotnēji ir zināms – šāda iesaistes aktivitāte pat nenonāks līdz izvērtēšanai (pastāvošas politikas vai kultūras dēļ). Turklāt daudzviet bērni un jaunieši aktivitātēs netiek pieaicināti vai uzrunāti, lai gan vienmēr uzskatīts, ka Minecraft ir valoda, kurā ar tiem vislabāk runāt par vietu attīstību.

Taču vērtējot izdevušos līdzdalības projektus, vērojamas sakritības. Pirmkārt, bērnos un jauniešos veidojas pozitīva sajūta par savām spējām ietekmēt savu publisko ārtelpu. Reizē tiek apgūts demokrātijas process – man ir tiesības izteikties un piedalīties, un reizē manas vistrakākās idejas jāsaskaņo ar citiem lietotājiem un viņu vajadzībām un vēlmēm. Visbeidzot, bērni un jaunieši novērtē to, ka viņos ieklausās kā vienlīdzīgos, ka viņi redz reālu iznākumu savām aktivitātēm un kļūst par vietas vēstniekiem.

Taču svarīgākais secinājums no pašvaldības perspektīvas – apzināšanās, ka kopiena ir pietiekami spējīga, lai veiktu reālus, saskaņotus un funkcionējošus uzlabojumus savā pilsētā, un ka bērnu un jauniešu iesaistei nav jābūt dekoratīvai – tā var būt arī produktīva. Kā teicis Prištinas mērs projekta laikā, Špends Ahmeti – "tas ir labs piemērs demokrātijai: kopiena tika uzrunāta, kopiena izlēma, kopiena radīja un tagad kopiena pati šo vietu lieto" (Minecraft 2020).

Byggelegeplads - būvniecības rotaļu laukumi

Norises vieta: Dānija, dažādas vietas

Norises gads: 1940 -

Līdzdalības līmenis: koprade, partnerība, deleģējums, izglītojošs

Bērnu un jauniešu vecums: dažādi vecumi

Organizators: pašvaldības un valsts izglītības iestādes

Īss apraksts - konteksts: Dānijā jau kopš II pasaules kara aktīva ir "āra izglītības", "āra skolas" (Udeskole) vai "atvērtās skolas" metode – tas nenozīmē tikai to, ka izglītības procesi un pieredzējums tiek iznests ārpus ierastajām skolu telpām – ne tikai dabā un pilsētvidē, bet arī muzejos un citās kultūras vai vēstures institūcijās. Tādējādi kontrolētā apgūšanas procesā tiek integrētas dažādas vides, koncepti, raksturlielumi, nosacījumi, sajūtas un pieredzējumi.

Viens no pirmajiem atvērtās skolas piemēriem ir būvniecības rotaļu laukums jeb "byggelegeplads" (arī "skrammellegepladser" jeb krāmu rotaļu laukums"). Teritorija sāka tikt iekārtota Emdrupā tā laika Kopenhāgenas pievārtē četrdesmito gadu sākumā, kad tās dibinātājs ainavu arhitekts Karls Teodors Sorensens pēc tuvumā esošo māju celtniecības pabeigšanas lūdza atstāt daļu būvlaukuma nesavāktu. Strādājot kopā ar pedagogu Hansu Draejelmu, Sorensena būvniecības rotaļu laukuma koncepts pavēra iespējas bērniem un jauniešiem pašiem apgūt gan būvniecības un namdaru prasmes, gan pašiem iekārtot savu atpūtas vietu-kvartālu un to pārbūvēt, kad intereses, ambīcijas vai prioritātes ir mainījušās.

Sešdesmitajos gados pilsētā parādījās vairākas citas šādas jauniešu radītas pieredzējuma vietas, to funkcija sajaucās ar zvēriņu fermām, lauku virtuvēm un dārza lecektīm. Šodien daudzas skolas Dānijā, piemēram, Fredensborgas skola Karlebo un Orestadas vidusskola vai Den Grone Friskole (Zaļā brīvskola) Kopenhāgenā pielāgo šo piemēru savām vajadzībām, piemēram, atverot pagalmus kā modulāras, rekonstruējamas, daudzfunkcionālas un pašu skolēnu iekārtotas un apzaļumotas satikšanās vietas, kas ar laiku pašas kalpo kā klases un mācību eksponāti.

Galvenās atziņas: Lai arī gandrīz neviens no publiskajiem būvniecības rotaļu laukumiem nav izdzīvojis (oriģinālais "byggelegeplads" vēl ir atvērts apskatei, taču šobrīd ir bez pašvaldības finansējuma un gandrīz bez apmeklējuma), koncepts izceļ uzticēšanās nestos augļus – bērni un jaunieši paši spēj iekārtot savu vidi bez pieaugušo klātbūtnes un paši to iekšēji regulēt, turklāt apgūstot jaunas prasmes un veidojot sociālos kontaktus kopdizaina procesā. Teritorijas par savām uzskata vairākās paaudzēs, jo pēdējie, kas vēl pieskata būvniecības rotaļu laukumu (tiesa, vairs tikai neformāli), ir paši tā "absolventi" pat no 1980. gadiem.

1958 - 1961,
John William Reps

1946, Francis Reiss

1949-1954, Sven Türck

Klimata pārmaiņu radīto risku un klimatnoturības darbnīcas skolās

Norises vieta: Rīga, 89. vidusskola (projektā - arī Pārgaujas valsts ģimnāzija Valmierā)

Līdzdalības līmenis: informatīvs (izglītojošs)

Norises gads: 2025

Bērnu un jauniešu vecums: 14 – 15 gadi Rīgā (15 – 18 gadi Valmierā)

Organizators: NVO (Baltijas vides forums) un Rīgas/Valmieras valstspilsētas pašvaldības

Īss apraksts - konteksts: Eiropas Savienības LIFE programmas projekta LATESTadapt darbnīcu ietvaros tika organizētas izglītojošas darbnīcas par dabā balstītu risinājumu ieviešanu, lai mazinātu klimata pārmaiņu radītos riskus un veicinātu klimatnoturību.

Skolēni vispirms tika informēti par klimata pārmaiņām, bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumu jautājumiem, kā arī dabā balstītu risinājumu lomu dažādu izaicinājumu risināšanā. Pēc tam darbnīcās skolēni kartēja skolas (Valmierā – arī apkārtējo) teritoriju, izvērtēja dažādus izaicinājumus (karstums, ūdens uzkrāšanās, lietus ūdens novadīšana) un to, kā šos izaicinājumus var risināt ar dabā balstītiem risinājumiem. Skolēni darbnīcas laikā strādāja grupās un izstrādāja konkrētus risinājumus teritorijai. Tās noslēgumā katra grupa prezentēja izveidotos risinājumus, paskaidroja savas izvēles un apsvērumus, kā arī aprēķināja izstrādātā risinājuma izmaksas. Rīgā šī darbnīca norisinājās pilsētas zaļināšanas plāna 2027. - 2031. gadam izstrādes

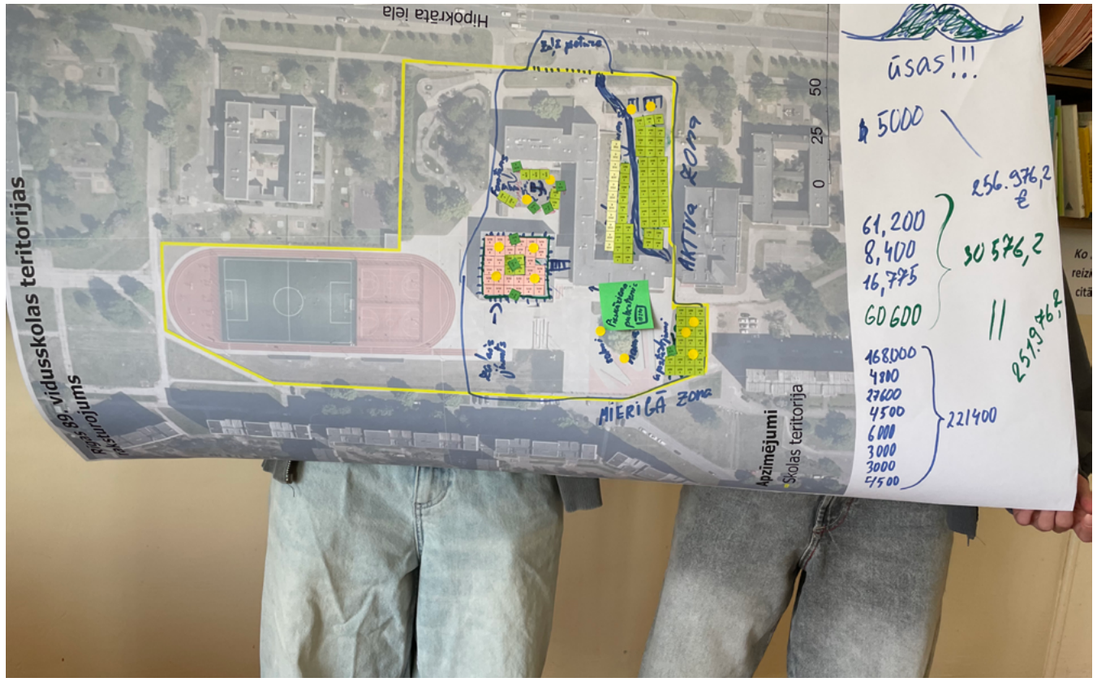

Foto: Mārtiņš Enģelis

Galvenās atziņas: Lai arī darbnīcas bija tikai informatīvas un izglītojošas, Rīgā 89. vidusskolā tika gūtas vairākas nozīmīgas atziņas, kas var noderēt pašvaldību darbiniekiem, veidojot jēgpilnus līdzdalības procesus ar skolēniem it sevišķi ārpus urbānajiem centriem. Pirmkārt, izvēlētā skola atradās Rīgas perifērijā, un skolēnu sākotnējā pasivitāte, neziņa, kā rīkoties šādās darbnīcās izgaismoja to, ka līdzīgi pasākumi pie viņiem nenotiek vai notiek reti. Otrkārt, izvēlētā skola ir ar lielu nelatviski runājošu skolēnu īpatsvaru, kas sākotnēji bremzēja darbnīcas attīstību un radīja neērtības kā pasniedzējos, tā dalībniekos (iespējams, pastāvēja arī kāda kultūras barjera). Treškārt, ekskursijā pa teritoriju atklājās tas, ka bērniem ir ieaudzināta izpratne par ierobežotām tiesībām izmantot pašiem savu skolas ārtelpu (piemēram, aizliegts staigāt pa zālienu vai atpūsties zem skolas centrālā ozola, kas noved pie tā, ka šīs zonas "izzūd" no skolēnu apziņas).

Darbnīca pierādīja, ka skolēniem ir gan kapacitāte nākt klajā ar interesantiem risinājumiem, gan viņiem ir neizmantotas tiesības izmantot sev paredzēto ārtelpu. Taču, lai veiksmīgāk plānotu iesaistes/līdzdalības aktivitātes it sevišķi perifērās mācību iestādēs (it sevišķi ar lielu nelatviski runājošu skolēnu skaitu) un radītu pozitīvu ietekmi skolēnu izpratnē par kvalitatīvāku ārtelpu pilsētā un rīcībām, kā to uzlabot/izmantot, ir nepieciešams nodrošināt šādas darbnīcas kā regulāru notikumu. Tieši regularitāte ir tas, kas pieradina pie līdzdalības kā ikdienišķa procesa, ievieš zināmu terminoloģijas/valodas lietojuma skaidrību un pārliecina, ka skolēnam ir tiesības tikt uzklausītam un ietekmēt un izmantot pašam savu dzīves/mācību telpu.

Projekts “MC-YOU: Minecraft Education izmantošana ārtelpas attīstības vīziju radīšanā”

Norises vieta: Rīga | **Norises gads:** 2023 - 2025

Līdzdalības līmenis: koprade, izglītojošs | **Bērnu un jauniešu vecums:** pārsvarā 11 – 17 gadi

Organizators: Apvienoto nāciju organizācija, Mojang studios (Minecraft izstrādātāji), vietējās pašvaldības un NVO

Īss apraksts - konteksts: Eiropas Savienības programmas izglītības un mācību, jaunatnes un sporta jomās Erasmus+ projekta “Elastīgas pilsētas ar Minecraft: novatorisks jaunatnes vadīts politikas process ilgtspējīgai Eiropai (MC-YOU)” ietvaros vairāk ne kā 100 skolēnu no 10 mācību iestādēm Rīgā piedalījās dažādos izglītojošos pasākumos un strādāja pie attīstības vīzijām “Minecraft Education” (ME) vidē dažādām publiskām vietām Rīgā.

Projekts ir turpinājums pašvaldības aktivitātēm, iesaistot skolēnus ar ME palīdzību. 2020. gadā Eiropas Savienības Interreg programmas projektā “UrbCultural”, sadarbojoties ar Rīgas Bolderājas Mūzikas un mākslas skolu, ME platformā tika atveidotas vairākas vietas Bolderājā (nelieki piebilst, ka projekta ietvaros Rīga ieguva arī savu virtuālo atveidojumu ME vidē, kurš tiek izmantots joprojām). Toties 2021. gadā vairāk nekā 50 bērnu no 16 Rīgas skolām piedalījās “Rīgas Būvēšanas čempionātā”, kur skolēnu komandas sacentās par 26 pilsētas vēsturiskā centra ēku un vietu atveidošanu ME virtuālajā Rīgā.

Ekrānšāviņš no “Block Busters” komandas prezentācijas video

Foto: Andrejs Strokins

Galvenās atziņas: MC-YOU projektā uzsvars bija uz iepriekšējos ME projektos izmantotā izglītojošā līmeņa maiņu uz partnerību – 1) uzstāt, ka bērniem un jauniešiem tāpat kā jebkuram pilsētniekam ir tiesības piedalīties sev svarīgas pilsētvides vai procesu izveidē vai attīstībā un, 2) radīt tādas vīzijas, kas ir ticamas un kam ir spēks “ielikt kāju pārmaiņu durvīs” un tiešām ko ietekmēt. Tāpēc jau sākotnēji tika atrastas vizionējamās vietas, kas gaida – kur pašvaldība kaut ko plāno, bet vēl nav paguvusi to izdarīt, līdz ar to komandu dalībnieki reāli varētu ietekmēt to attīstības notikumu gaitu; izcili, ja šīs vietas būtu interesantas arī pašai bērnu un jauniešu auditorijai.

Lai uzlabotu vīziju kvalitāti, tika organizētas gan skolēnu, gan skolotāju apmācības par projekta tēmām (ilgtspēja, noturība, pilsētas cilvēkiem, spēļošana, plānošana, ME lietošana), gan “Randiņi ar pilsētu” - tajos dažādi ainavu arhitektūras, apritīguma, UNESCO, plānošanas u.c. pašvaldības speciālisti, kā arī apkaimju iedzīvotāju biedrību pārstāvji un dažādas vizionējamajām vietām piesaistītas organizācijas iepazīstināja komandas ar realitāti – cerībām, ierobežojumiem, iespējām tajās. “Randiņu” uzdevums bija palīdzēt komandām jau laicīgi labāk izprast vietu kontekstu, esošos ierobežojumus, ieklausīties iedzīvotāju un lietotāju vēlmēs, lai komandu vīzijas būtu sagatavotas pēc iespējas labāk, un pašvaldībai būtu daudz grūtāk no tām atteikties.

Reālas vīzijas sagatavoja un iesniedza 54 skolēni no 7 skolām. No tām finālā tika izvirzītas 3 komandas (Rīgas Tehniskās jaunrades nams “Annas 2”, privātskola “LATREIA” un Rīgas Bolderājas Mūzikas un mākslas skola), kas piedāvāja interesantākās, pamatotākās un izstrādātākās vīzijas ME vidē un prezentēja tās projekta fināla notikumā - Bērnu un jauniešu iesaistes konferencē Koka Rīgā 2025. gada jūnijā. Par laureātiem kļuva komanda no “Annas 2 ar nosaukumu “BlockBusters”.

Svarīgs projekta posms bija nākamais, vīzijas validācijas, solis - augustā Blockbusters tikās ar ārtelpas attīstībā iesaistītajiem Rīgas domes deputātiem un pašvaldības iestāžu darbiniekiem, kā arī iedzīvotājiem, lai meklētu veidus, kā pēc iespējas vairāk no Minecraft vidē radītās vīzijas varētu integrēt Briāna/Palīdzības ielas skvēra attīstībā. Tika noskaidrots, ka gandrīz viss no BlockBusters radītā ir vai nu plānā vai integrējams skvēra attīstībā tuvākā gada, trīs vai piecu gadu laikā, tādējādi pierādot, cik augstvērtīga bijusi komandas radītā vīzija.

Šis projekts liecina par to, ka bērni un jaunieši ir ne tikai gatavi, bet arī tiesīgi piedalīties sev svarīgu vietu attīstībā pilsētā. Projekta laikā interesi par tā norisēm izrādīja arī apkaimju biedrības. Tāpēc ir radusies ideja pēc projekta beigām turpināt sadarbību ar Rīgas apkaimju iedzīvotāju centru, Rīgas apkaimju aliansi un neatkarīgajām apkaimju biedrībām, lai Minecraft vidi un projektā iegūto inerci izmantotu bērnu un jauniešu iesaistē līdzdalības budžeta konkursā iesniegto apkaimju attīstības iniciatīvu veidošanai 2026. gadā.

“Rīgas grāmata” un “Piemineklis citrona garšai”

Norises vieta: Rīga | **Norises gads:** 2023 - 2024

Līdzdalības līmenis: koprade, partnerība | **Bērnu un jauniešu vecums:** 8 – 11 gadi

Organizators: Latvijas Jaunā teātra institūts kopā ar Rīgas skolām (Rīga Franču licejs, Friča Brīvzemnieka pamatskola, Rīgas Centra daiļamatniecības pamatskola, Rīgas Valdorfskola, Latgales priekšpilsētas Mūzikas un mākslas skola, Andreja Pumpura Rīgas 11. pamatskola), māksliniekiem Endiju Fīldu un Bekiju Dārlingtoni (Rīgas grāmata), un mākslinieci Gundegu Eveloni un arhitekti Renāti Pablaku (Piemineklis citrona garšai).

Īss apraksts - konteksts: Laikmetīgā teātra festivāla “Homo novus” 2023. gada programmas ietvaros tika organizēta iesaistes aktivitāte, kuras laikā mākslinieki Endijs Fīlds (Andy Field) un Bekija Dārlingtone (Becky Darlington) strādāja ar vairākām Rīgas pamatizglītības iestādēm, lai kopā ar 170 audzēkņiem izveidotu ceļvedi pa Rīgu, kā to redz bērni savām acīm.

Tajā ietverti patiesi un spekulatīvi fakti par pilsētu, ieteikumi tās apmeklējumam, bērnu izgudroti un pārbaudīti pastaigu maršruti, agrāk nepamanīti pilsētas objekti, daudz personīgu iespaidu un fantāzijas, kas pauž pārliecību — «arī mūsu redzējums skaitās». Izstrādājot grāmatu, skolēni vairākus mēnešus pildīja dažādus radošus uzdevumus, zīmēja kartes, jaunu ēku un infrastruktūru skices, pildīja jautājumu anketas, sniedzot savā pieredzē balstītu informāciju par savu apkaimi, kas to jaunā veidā atklātu citiem rīdziniekiem un pilsētas viesiem (Fold 2024).

«Rīgas grāmatas» projekts saņēma uzslavas gan no iesaistītajām skolām, pedagogiem un bērniem, gan sabiedrības kopumā. Prezentējot “Rīgas grāmatu” festivāla laikā, daudzi apmeklētāji bija ieinteresēti atrast, kur atrodas ceļvedī pieminētais “Piemineklis citrona garšai”, kas beigās izrādījās tikai bērnu izsapņots un neeksistējošs objekts. Taču festivāla komanda, redzot lielo apmeklētāju interesi, nolēma pieminekļa ideju īstenot dabā, piesaistot mākslinieci Gundegu Eveloni un arhitekti Renāti Pablaku.

Piemineklis tika atklāts 2024. gada septembrī un sākotnēji atrodās pie Andreja Pumpura Rīgas 11. pamatskolas Latgales priekšpilsētā. Pieminekļa idejas autore bija skolniece Anna Delzova (5. klase). Objekts ir paredzēts kā limonādes tirgotava, miniatūru izstāžu un notikumu telpa, kā arī simboliska tribīne, no kuras uzrunāt apkaimes iedzīvotājus ar sev svarīgiem vēstījumiem. Kopš 2025. gada septembra piemineklis no Ķengaraga ir aizceļojis uz Sarkandaugavu, kur tiek izmantots kopienas centra “eS14” vajadzībām.

Foto: Aivars Ivbulis

Galvenās atziņas: Rīgas grāmatai sekojošais “Piemineklis citrona garšai” radīja veiksmīgu un unikālu precedentu Latvijas ārtelpā, kā bērnus var patiesi iesaistīt publiskās ārtelpas iekārtošanā un bagātināšanā nevis kā tikai konsultantus, bet kā līdzautorus. Lai arī fināla skice un pati būvniecība bija pieaugušo rokās, pieminekli izdomāja, pamatoja, skicēja un vēlāk apdzīvoja bērni un jaunieši. Turklāt objekts nav īslaicīgs un joprojām atrodas Rīgas pilsētvidē.

“Piemineklis citrona garšai” ir tikai daļa no plānotajām aktivitātēm, kuru mērķis ir pievērst pieaugušo uzmanību jēgpilnai bērnu iesaistei pilsētvides veidošanā. Kā rezultātu apraksta Latvijas Jaunā teātra institūts, tad “ (piemineklis) ir bērnu pašnoteikšanās zona, un tajā ik pa laikam notiks dažādas skolēnu pašu rosinātas aktivitātes ar mērķi pievērst pieaugušo uzmanību tam, kā pilsētu un tās dzīvi redz bērni. Skulptūra dos iespēju raisīt sarunu par to, kādas ir jaunāko iedzīvotāju grupu iespējas pārstāvēt savas intereses un vajadzības kopējā pilsēttelpā un kurš no mums lemj par to, ko pilsētā ir vērts redzēt, celt, atjaunot un saglabāt. (theatre.lv 2024)”

XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku dalībnieku vides objekts “Vijums”

Norises vieta: Rīga | **Norises gads:** 2025

Līdzdalības līmenis: limitēta koprade | **Bērnu un jauniešu vecums:** dažādi vecumi

Organizators: Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments, Latvijas Kultūras ministrija

Īss apraksts - konteksts: Vērmanes dārzā no 5. – 13. jūlijam tika izstādīts XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku dalībnieku līdzveidots vides objekts “Vijums” kā autors ir scenogrāfs Rūdolfs Baltiņš. Tuvojoties dziesmu un deju svētkiem, visi kolektīvi, kuri gatavojās svētkiem, radoši iesaistījās kopīgā aktivitātē “Savīšanās ceļš”, apgleznojot un radot savu unikālo identitāti kopumā 2426 vides objekta pērlēm.

Apgleznotās pērles pārtapušas vides objektā “Vijums”, kas izveidots Latvijas kartes kontūrā, simboliski savijot visu Latviju vienā svētku ritmā. Kā norāda svētku dalībnieku gājiena režisore Inga Krišāne, svētku gaidīšanas aktivitāte “Savīšanās ceļš” un vides objekts “Vijums” idejiski ir cieši saistīts arī ar svētku gājiena norisi – katrs dalībnieks, katrs kolektīvs ir nozīmīgs, lai taptu svētki: “katrs kolektīvs un dalībnieks kā pērle savij savu radošo enerģiju kopīgā vijumā svētku notikumos un gājienā”.

Galvenās atziņas: Pozitīvi vērtējams tas, ka objektā ir iespējams nolasīt katras individuālās skolas pienesumu savas pērles identitātes veidošanā. Lai arī pienesums ir salīdzinoši neliels, ietekmes atpazīšana jebkuram bez priekšzināšanām tiek vērtēta kā labs līdzdalības piemērs. Tāpat, lai arī darbā līdzdarboties varēja tikai tās mācību iestādes, kas piedalās XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, 2426 unikālo pērļu norāda uz izmantotu plašu iesaistes iespēju. Visbeidzot, “Vijums” vērtējams kā profesionāli un kvalitatīvi sagatavots, noformēts un uzstādīts vides objekts, no kā pilsētvide iegūst arī estētiskās kvalitātes.

Diemžēl “Vijuma” lielākais mīnuss bija dzīves cikls – viena nedēļa, pēc tam tas tika demontēts. Šāda prakse degradē līdzdalības jēgu (iesaiste un ietekme ir īslaicīga, tai nav turpinājuma) un padara iesaisti tuvāk dekoratīvai. Turklāt šāda īstermiņa izstādīšanas prakse degradē arī vides objektu jēgu un piederības/identitātes veidošanos ilgtermiņā.

Rīgas Domes publicitātes attēli

“Skolnieks Pētnieks Pilsētnieks” un darbnīca “Misija: Kanālmala”

Norises vieta: Latvija | **Norises gads:** 2009 -

Līdzdalības līmenis: koprade, izglītojošs | **Bērnu un jauniešu vecums:** dažādi vecumi

Organizators: Latvijas Arhitektu savienības projekts “Skolnieks Pētnieks Pilsētnieks”

Īss apraksts - konteksts: “Skolnieks Pētnieks Pilsētnieks” (SPP) ir projekts, ko 2009. gadā izveidoja līdzīgi domājoši arhitekti ar mērķi izglītot sabiedrību par kvalitatīvu arhitektūru, sākot ar pašu jaunāko paaudzi – skolēniem.

Paši SPP biedri mājas lapā apraksta projektu šādi: “Apbūvētā vide ietekmē ikvienu cilvēku ik dienu, nosakot pat viņa uzvedību. Harmonisku to var veidot tikai labi informēta sabiedrība. Arhitektūras un pilsētvides izglītība palīdz iepazīt, vērtēt un kritizēt mūsu pašu apdzīvoto telpu. Tās izveide ir nebeidzams process, kurā sāk līdzdarboties jau no mazotnes — vērojot, analizējot un attēlojot.”

Praktiski tās ir arhitektu veidotas un vadītas darbnīcas, kuras apvienotas vienā mācību kursā , ko plaši izmanto arī skolotāji, izvelkot kādu savam mācību kursam svarīgu tēmu. SPP ir veidojis un piedāvājis arī skolotājiem Skola 2030 rāmī veidotu stundu struktūru priekš dizaina un tehnoloģiju, kā arī mākslas priekšmetiem, kur nepieciešams iepazīstināt ar arhitektūru. SPP veido apmācības skolotājiem, brauc pie skolēniem caur Skolas Soma projektu, kā arī veido arhitektūras pulciņu, kur ik nedēļu grupiņai bērnu (5.-7. klase) bija iespēja iet cauri darbnīcu kursam un izprast lielo arhitektūras tematu kopumā. Darbnīcu un pulciņu paspārnē šo 16 gadu laikā ir izauguši jauni arhitekti, kas pēc tam arī darbojušies projektā. Absolvējot pulciņu, bērni tiek aicināti vērtēt LAS gada balvas projektus un pasniegt savu bērnu žūrijas balvu - Zirni.

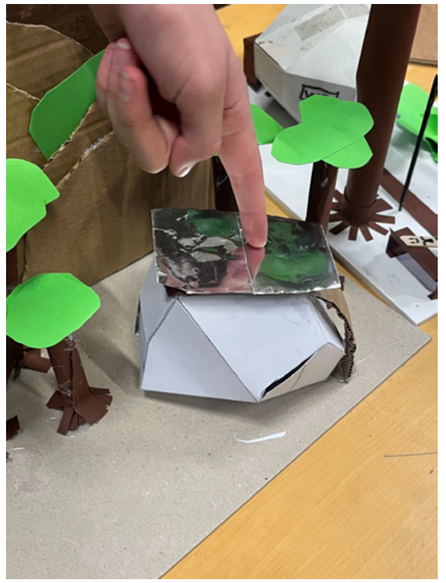
SPP veido arī atsevišķas sadarbības, veidojot īpaši dizainētus procesus kādai organizācijai vai notikumam kā arī no 2017.gada SPP ir Starptautiskās Arhitektu savienības (UIA) arhitektūras izglītības programmas “Arhitektūra un bērni” biedrs.

2023. gadā, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departamenta Pilsētas Arhitekta dienesta izglītības programmas ietvaros, SPP izveidoja pilotdarbnīcu “Misija: Kanālmala” ar mērķi iesaistīt bērnus un jauniešus savas apkaimes attīstībā, sadarbojoties ar apkaimju biedrībām. Darbnīcas ietvaros bērni strādā ar lielām apkaimes kartēm, kur atzīmē dažādus svarīgus punktus un kopīgi identificē uzlabojamo un attīstāmo zonu. Visiem sadarbojoties, ar arhitekta iesaisti, pamazām tiek veidots radošs priekšlikums vietas uzlabošanai. Darbnīcas ilgums ir piesaistīts mācību stundai un ir nepieciešamas 4 mācību stundas (40min). Darbnīcā jaunieši iepazīst arī teoriju par ilgtspējīgu pilsētu un kvalitatīvas pilsētvides principiem, lai kritiski varētu novērtēt vidi sev apkārt. Metode tika testēta RV1. Ģimnāzijas arhitektūras pulciņa ietvaros, taču vēlāk nav ieviesta.

Foto: Līva Kreislere

Galvenās atziņas: Viena no priekšrocībām šādai metodei ir datu vākšana par jaunieša sajūtām savā apkaimē, ne tikai caur interneta komentāriem, bet arī fiziskā kartē. Ir svarīgi nenoteikt pārāk lielu mērogu šāda veida aktivitātei, lai vieta būtu jaunietim zināma un, izdrukājot karti varētu redzēt detalizēti savu apkaimi, jo tikai tad mēs varam iejusties tajā kā mēs pārvietojamies un lietojam pilsētvidi ikdienā.

SPP sadarbība ar RDPAD ir bijusi arī plašāka, tās ietvaros dodoties uz skolām Rīgā un Pierīgā kā arī organizējot citas ar pilsētvidi saistītas aktivitātes, taču šobrīd sadarbība ir zudusi un atstāta liela neizmantotā iespēja. Apkaimju biedrību darbā jauniešu perspektīve būtu īpaši jāakcentē arī dēļ tā, ka šādā veidā tiek iesaistīti arī vecāki, kuri, iespējams, ir iepriekš bijuši pasīvi savas apkaimes attīstībā.

INTERVIJAS

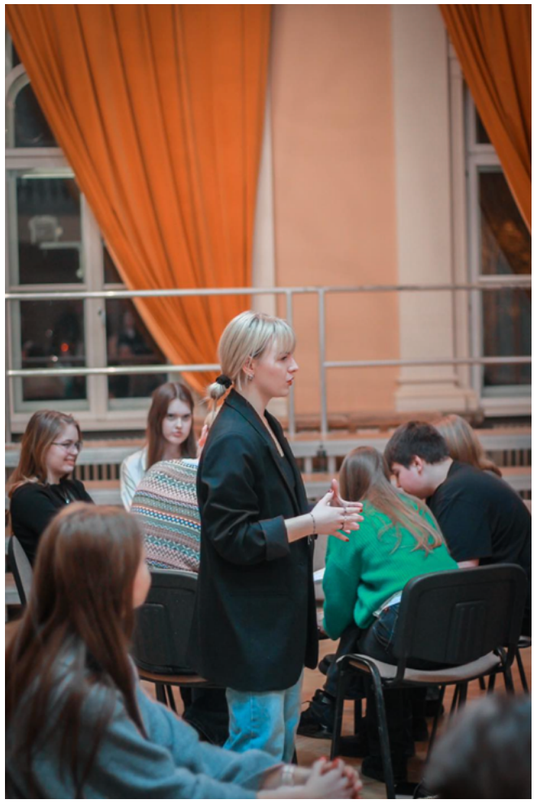

Foto: RSD Facebook lapa

Rīgas skolēnu dome

Intervijā piedalās: Prezidents Ernests Mikuts, Viceprezidente Sofija Skibo, Padomnieks juridiskajā un finanšu jomā Oskars Bērziņš, Izglītības daļas vadītāja Elza Kļaviņa un Kultūras daļas vadītāja Elizabete Grabe-Grāpēna. Tekstā ērtības labad apkopotas visu dalībnieku sniegtās atbildes.

Rīgas Skolēnu dome (RSD) ir platforma, kas izveidota Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departamenta (IKSD) pakļautībā un kuras uzdevums ir nodrošināt iespēju Rīgas skolēniem īstenot savas idejas un attīstīt sevi, mazinot pasīvo skolēnu skaitu Rīgā, nodrošinot lietderīgas laika pavadīšanas iespējas un skolēnu iesaisti sabiedriskajā dzīvē, kā arī atbalstot Rīgas skolu pašpārvaldes un veicinot to efektīvu darbību. Teorētiski RSD jāpārstāv skolēnu viedokli un veido komunikāciju starp lēmējinstitūcijām un skolēniem, lai arī jaunieši sajustos kā pilnvērtīga un lemtspējīga sabiedrības daļa.

RSD ir savs prezidents un viceprezidents, un tajā darbojas trīs pastāvīgas struktūrvienības - Ārējo sakaru daļa, kas atbild par RSD ārējo tēlu, sociālajiem tīkliem u.tml., Izglītības daļa, kas veido projektus, kas attīstītu pašpārvalžu darbību un sadarbību, aptaujā izglītojamos, lai RSD varētu objektīvi pārstāvēt izglītojamo viedokli, un Kultūras daļa, kas veido projektus jauniešu izaugsmei utt. RSD ir arī lietvedis, kas kopā ar padomnieku juridiskajā un finanšu jomā rūpējas, lai visi sēžu protokoli būtu aizpildīti un visi RSD dalībnieki būtu informēti par visu RSD notiekošo.

Kāpēc Jūs nolēmāt iesaistīties Rīgas skolēnu domē?

Mēs esam tādi cilvēki, kas nevar sēdēt mājās un neko nedarīt. Ja ir iespēja kaut kur pieteikties, mēs to izmantojam un piesakāmies, jo kad tad vēl, ja ne tagad. Mums patīk pārstāvēt jauniešu viedokli un patīk būt par iemeslu pārmaiņām – katram no mums jau ir pieredze citās organizācijās un iniciatīvās vai RSD iepriekšējā gadā. Mums patīk būt ar cilvēkiem un veidot jaunus kontaktus, organizēt pasākumus. Protams, liels motivators ir arī labs ieraksts CV, kas var palīdzēt pievienoties citām organizācijām, noderēt tālāk studijās. Vēl viens motivators ir pievienoties draugiem, kas jau iesaistījušies, vai iesaistīt draugus, kas vēl nav.

Kādas ir Jūsu galvenās aktivitātes?

Katru gadu pavasarī tiek sasaukts RSD kongress, kurā visu Rīgas skolu skolēnu pašpārvalžu pārstāvji balso par izvirzītajiem kandidātiem un ieceļ jaunu valdi. Katru rudeni mēs organizējam biedru kopsapulci. Tā kā mums pēdējā gada laikā ir bijis pabēdīgi ar iesaisti, lai to veicinātu mēs personīgi rakstījām visām skolām; sasniedzām pozitīvu rezultātu – šoruden tādā veidā mēs kopsapulcē dabūjām vairāk nekā 150 cilvēku!

Pagājušajā gadā mēs organizējām arī "Prezidentu klubu" – vispirms jau pašpārvalžu prezidentiem, bet var nākt arī citi. Klubā apmāca par prasmēm, kas nepieciešamas pašpārvaldes vadīšanai. Daudziem tas ir mīļākais pasākums, jo tu satiec sev līdzīgos, kuriem ir tavas problēmas, tāpat tas ir ļoti viegls veids, kā veidot sakarus, piemēram, veidojot starpskolu sporta sacensības.

Vēl klubā pie mums viesojas arī politiķi – ir bijusi Elīna Treija, Raimonds Vējonis, bet citādi mums valdei nav tiesību iesaistīties politiskos pasākumos.
Mums ir iespēja pieteikt skolu vizītes, mēs jau esam izsūtījuši ziņu visām skolām, kas rudenī atnāca uz kopsapulci. Vizītēs mēs varam vairāk palīdzēt pašpārvaldēm izveidot pirmo dokumentāciju, lai tādu vispār dibinātu. Bet to noorganizēt ir diezgan grūti, jo tas notiek stundu laikā, jo noturēt skolēnus pēc stundām ir milzīgs darbs - tātad kavē gan tie, kas uzņem, gan mēs.

Vēl esam organizējuši Latvijas pilsētu jauniešu domju saietu, Ziemassvētku balles, esam piedalījušies starptautiskajās vizītēs, taču šīs un daudzas citas aktivitātes ir notikušas pirms kovida – liekas, ka tad RSD bijuši ziedu laiki.

Visbeidzot, 2018. gadā Rīgā notika forums "Jaunieši apkaimes izaugsmei", un mums ir radusies ideja tādu atjaunot, jo ir arī dažas apkaimju biedrības, kurās skolēni par nevar iesaistīties. Tāpat mēs jau esam sākuši runāt ar citām jauniešu organizācijām, kā arī cenšamies satikties ar IKSD Kultūras pārvaldi (kas vēl nav sanācis), lai mēs varētu iesaistīties Rīgas lielajos pasākumos, piemēram, Rīgas svētkos, organizēt aktivitātes jauniešiem, pastāstīt, kas ir RSD. Mums pat ir "šika" telts!

Kādas ir regulārās grūtības, ar kurām saskarieties – gan kā RSD, gan kā vienkārši skolēni?

Ja kaut kur skolās ir novērojama skolēnu neaktivitāte, tad bieži tas ir saistīts ar skolu vadību, ar kuru ļoti grūti ko sarunāt. Visbiežāk ir grūtības saskaņot pasākumus - vispirms par to jāpaziņo visiem skolotājiem "desmit dažādos veidos", jo daudzi nelieto mums ierastus kanālus, vai arī skolas vadībai tie vienkārši nepatīk, vai arī pēkšņi izrādās, ka nav "brīvu" telpu, lai gan pasākumi ir pēc stundām un telpas ir tukšas.
Tāpat ir sajūta, ka daudzi skolotāji neņem jauniešus nopietni un īsti nesaprot, ko mēs gribam darīt – "jo mums nav pieredzes un mēs esam naivi." Protams, ka atbildība ir no abām pusēm – ir arī tādi jaunieši, kas nekur neiesaistās, pat tad, kad viss ir nodrošināts, vai padosies līdzi visam; tie daži var radīt šķietamu priekšstatu par pārējiem.

Visbeidzot, mums ir ļoti svarīga saikne starp RSD un departamentu, pašvaldību kopumā, darbs ar pašvaldības konsultantu atvieglo mūsu dzīvi, lai nav jāraksta par visu IKSD pa tiešo, kas darbojas ilgāk par vienu RSD sasaukumu un zina, kā lietām jāizskatās. Šobrīd gan kopš vasaras RSD nav konsultanta, taču neteiktu, ka dzīve būtu skarba – mums pašiem netrūkst darbaspēju, mēs paši labi tiekam galā, daudz ātrāk sadraudzējamies un nav sajūtas, ka savām aktivitātēm un funkcijām mums vajadzētu trešās personas palīdzību.
Reizē mums nav neviena, kas mūs nodrošinātu ar līdzdalības iespējām pašvaldības procesos. Ir pāris sadarbību ar citām organizācijām vai kompānijām, kāds vēlas, lai mēs kaut ko pareklamējam savos kanālos; kad skolās šogad tika organizētas "Signālvēlēšanas", mēs sajutām, ka mūsu balsij ir ietekme.

Taču nav sajūtas, ka mūs mēdz ņemt vērā. No pašvaldības pie mums neviens nav nācis ne pagājušajā gadā, ne šogad ar piedāvājumu ietekmēt pilsētu, vietas, vides, sabiedrības attīstību Rīgā – ar to ir pavisam švaki. Tad kāda jēga kaut kur piedalīties, ja nevar neko ietekmēt. Tāpēc būtu forši, ja konsultants būtu vairāk kā koordinators un nodrošinātu šādas iespējas, iepazīstinātu iestādes ar mums un piedāvātu RSD kā līdzdalības partneri - daudzi pašvaldībā pat nemaz nezina, ka mēs eksistējam. Ja tas notiktu, mēs visu noorganizētu – gan darbnīcas, gan viedokļus; mēs esam gatavi kļūt par partneriem un ietekmēt lēmumus.

Kā Jūs vērtējat skolēnu iesaisti Rīgas apkaimēs?

Skolēni apkaimēs, kas atrodas Rīgas nomalēs, iesaistās mazāk. Ja tā ir ģimnāzija, nav svarīgi kur, tad pašpārvalde tajā ir diezgan stipra un aktīva, bet parasti ir tā, ka – jo tālāk no centra, jo arī pašpārvalžu ir mazāk. Tāpēc būtu labi, ja Rīgā ir prasība - katrai skolai jābūt pārstāvētai RSD, tad veidotos arī pašpārvaldes. Tāpat noderētu skolu līdzdalības budžets, bet ar noteikumiem, piemēram, idejas jāizstrādā skolēni vai nauda neaiziet uz ikdienas telpu remontiem.

Otrs aspekts ir tāds, ka, lai pievienotos RSD aktivitātēm, ir tālu jābrauc ar sabiedrisko transportu, jo lielākā daļa no tām ir pieejamas kaut kur centrā. Tas parasti notiek vēlu vakarā, jo darbadienās skolas laikā mēs neko nedrīkstam rīkot. Vēl pie tam mūsu oficiālais ofiss ir Ķengaragā jauniešu centrā "Kaņieris", un jāsaka, ka tas šobrīd ir diezgan bēdīgā stāvoklī. Tā ir pa pusei arī mūsu vaina, mums telpas vajadzētu sakopt, bet mums tur vairs nav arī piederības sajūtas. Parasti mēs tur esam tikai, lai paņemtu kādas lietas, kas tur glabājas, bet ne, lai darbotos. Līdz ko tika atvērta Kalnciema studija, mēs labprātāk esam tur, jo biežāks ir kaut vai sabiedriskais. Protams, ir citas telpas, kur varam tikties, pasākumi notiek arī skolās, bet tad ir sajūta, ka tas viss ir ļoti formāli. Vislabāk, protams, būtu pasākumu telpas un offiss kaut kur pašā centrā, piemēram, netālu no Brīvības pieminekļa vietā, kas ir sabiedriskā transporta mezgls, tuvu ir stacija.

Treškārt, informācija daudz vairāk par RSD pasākumiem izplatās centra apkaimēs, jo mēs kā valde pārsvarā paši šeit mācāmies. Tāpat var teikt, ka skolas nomalēs nemaz nezina, ka var iesaistīties vai ka vispār eksistē tāda RSD. Kad uzzina, daudzi uzreiz jautā – vai man būs daudz jādara, bet īstenībā nav jādara gandrīz nekas - viss, kas vajadzīgs, ir pieteikties un atnākt.

Foto: RKSD publicitātes foto. Centrs Kaņieris

Māra Žeikare

Latvijas Laikmetīgās mākslas centra(LLMC) izglītības projektu vadītāja stāsta par projektu "Mākslinieks ir klātesošs"

LLMC nodarbojas pamatā ar laikmetīgās mākslas izstāžu veidošanu dažādās vietās – gan muzejos, gan pamestās telpās un pavisam nomadiskā formātā. Viss saturs, kas tiek veidots bērniem un jauniešiem arī tiek kaut kādā veidā vēsturiski veidots saķerē ar šīm te izstāžu norisēm. Taču pakāpeniski attīstot, tās ir kļuvušas par atsevišķi stāvošām izglītības norisēm.

Foto: Kristīne Madjare

Foto: Kristīne Madjare

Kā Tu nonāci līdz izglītībai kā fokusam savā darbā?

Es kā kuratore sapratu, ka man pašai interesē ļoti tas veids kā dažāda vecuma cilvēki uztver izstādi un kā mēs varam kaut kā pielāgot saturu dažādiem vecumiem, īpaši skolēniem, īpaši mazākiem bērniem. Tad es arī esmu veidojusi izstāžu iepazīšanas ceļvežus bērniem un jauniešiem, kas nereti tika izķerti ātrāk nekā parastie izstāžu bukleti, jo nereti apmeklētājam ir grūti izprast izstādes aprakstus. Esmu veidojusi arī mākslas mediatoru programmu, lai viņi būtu profesionāļi gan sagaidot apmeklētājus, gan zinātu kā runāt par mākslu ar bērniem, jauniešiem.
2019. gadā sākām piedalīties programmā "Latvijas Skolas soma", lai radītu saturu tieši skolēniem. Mēs sapratām, ka laikmetīgā vizuālā māksla ir kaut kas tāds, ko īsti neviens cits nepiedāvā. Piesaistījām diezgan daudz māksliniekus, lai darbnīcas būtu pēc iespējas dažādākas un ar dažādākiem medijiem un sniegtu plašāku sapratni par to, kas tad ir laikmetīgā māksla.

Šīs skolas somas darbnīcas, kurām jāiekļaujas 2 akadēmisko mācību stundu laikā nereti ir ar ļoti vienkāršu iesaistes līmeni – pielikt otas triepienu jau vadītāja izvēlētā krāsā un izvēlētā vietā uz izvēlēta papīra, jo tas ir tas veids kā dotajā laikā mēs varētu tikt līdz kādam rezultātam . Kā jūs strādājiet – vai apzināti domājiet par šīm te iesaistes pakāpēm?

Tapēc tās ir darbnīcas, lai tur maksimāli būtu akcents uz darbošanos. Mēs esam sarpatuši, ka daudz svarīgāk par stāstījumu par mākslu, mākslinieciem vai objektu apskatīšanu ir maksimāli kaut ko darīt un kaut ko radīt. Skolēnam ir jāsaprot, ka no nekā kaut kas var rasties un kā vispār strādā radošais prāts. Kas ir tas, ko dara mākslinieks, kā viņš redz pasauli un kapēc ir svarīgi, ka mums ir mākslinieki un māksla. Tie ir tie jautājumi uz kuriem mēs liekam uzsvaru. Mums arī ir jāsabalansē tā dinamika, jo mākslinieciem ļoti interesē ko domā bērni un jaunieši, un mākslinieciem nereti ir tāda brīnišķīga spēja atbruņot cilvēkus, runāt par tiešām svarīgām un pat sāpīgām tēmām. Šīs tēmas ir arī nereti tas ar ko mākslinieks risina kopā ar bērniem radošos veidos.

Jūs savā ziņā pārnesāt Skolas Somas pieredzi tālāk uz ilgtermiņa projektu..

Pēc tiem pirmajiem eksperimentiem "Skolas Somas" darbnīcās mēs sapratām, ka ar to ļoti labi var strādāt ilgtermiņā. Mēs redzējām, ka nav īsti citas vietas kultūras vidē, kur ļauj jaunietim izpaust savu balsti tādā nefiltrētā veidā. Ir teātra izrādes, kas tiek veidotas jauniešiem, bet vai tur patiešām ir tā jaunieša balss? Tās ir pieaugušo radītas izrādes par to, ko viņi domā, ka jaunietis interesējas. Projekts "Mākslinieks ir klātesošs" bija bāzēts šajā pieredzē. Mēs jau zinājām kā tas ir strādāt reģionos, kā tas ir strādāt ar skolām, kā tas ir strādāt ar speciālajām internātskolām, sapratām cik skolas ir dažādas visā Latvijā. Visi mākslinieki bija gatavi un ļoti vēlējās gūt iespēju vēlreiz satikties ar to klasi. Sākām sapņot – kā tas būtu, ja mākslinieka būtu desmit tikšanās reizes ar vienu klasi, kas tur varētu sanākt?" Projekta ietvaros trīs mēnešu periodā seši mākslinieki strādāja sešās dažādās skolās.

Kapēc bija tik svarīgi, ka visi mākslinieki reizē strādā ar skolām?

Tas bija svarīgi, jo viņiem bija spēcīgs atbalsta rāmis, gan vienam otrs, gan arī psihologa un citu ekspertu atbalsts, lai tiktu pāri krīzēm. Nebija viegli sakoordinēt, lai viņi varētu strādātu sinhroni, veltījām vairākus mēnešus, lai šo nokoordinētu ar katru skolu. Šis process tika integrēts ļoti dažādu priekšmetu mācību procesā. Skolēni strādājā ar māksliniekiem gan dizaina un tehnloģiju stundās, gan teātra mākslas stundās, gan kā interesentu pulciņš. Skolotājam arī bija aktīva loma.

Jaunieši uzreiz zināja, ka strādā pie ilgtermiņa mākslas projekta?

Jā, viņi zināja, ka būs līdzautori mākslas darbam. Intensitāte bija ļoti augsta, rezultātā veidojās ne tikai mākslas darbs, bet arī metodoloģija priekš skolotājiem, ko teorētiski var jebkurš Latvijas skolotājs ņemt un īstenot. Vasarā arī tika veidota vasaras nometne, kur no katras klases bija pieci delegāti. Bija ļoti sarežģīti sadabūt bērnus vasarā uz nometni. Bija jāorganizē transports, bija jātiek garām neieinteresētiem vecākiem utt. Protams, bija arī ļoti pozitīvas saskarsmes ar vecākiem, mums bija svarīgi iesaistīt bērnus ar īpašām vajadzībām, piemēram, bērns ratiņkrēslā varēja piedalīties dejas performancē, šī bērna vecāki ļoti novērtēja šo iespēju, jo tik tiešām nav cita piedāvājuma šim bērnam būt aktīvam. Tāpat arī strādājām ar neredzīgu bērnu un viņa pavadoni. Visiem iesaistītajiem bija liels gandarījums, ka šis izdevās un, ka tas nebija ķeksīša pēc, bet bija jēgpilni.

Kāda, Tavuprāt, bija tā motivācija bērniem piedalīties šajā projektā?

Viņi vienkārši nekad neko tādu nebija darījuši. Noteikti arī tas, ka tas ir mākslinieks nevis skolotājs, tas, ka viņš ir iedvesmojoša persona. Mēs projektā bijām arī ar Norvēģu partneriem (TENTHAUS) un viņi izcēla īpaši, ka māksliniekam skolā ir jābūt kā "role model", jeb paraugam. Mums skolās nav tik daudz šādi cilvēki, arī vecāki nav īsti šis paraugs, bet pusaudzim tas ir nenormāli svarīgi. Vasaras nometnē vēl arī atbrauca Norvēģu mākslinieki, kas ir vēl īpašāka pieredze.

Pēc vasaras nometnes jums bija izstāde Vidzemes tirgū, paralēli Survival Kit festivālam!

Jā, šeit visi darbi bija izrādīti un arī skolēni performēja izstādes laikā, arī strādāja mākslas mediatori. Par šo darbiņu viņiem tika arī samaksāts. Skolnieces pat no Aglonas brauca, lai strādātu festivālā.

Kāda šī pieredze bija skolām?

Skolas šķita ļoti izslāpušas pēc šāda veida aktivitātes. Attiecības bija jābūvē un arī ekspektācijas bija jāsalāgo, jo skolas gaidīja, piemēram, ka tiks veidots murālis, ja mākslinieks, kas ir rezidencē ir gleznotājs. Bija svarīgi iemācīt skolām atlaist grožus. Mēs daudz strādājām arī ar skolotājiem. No katras skolas diviem skolotājiem bija jāiziet arī apmācības un mēs nereti sastapāmies arī ar to, ka priekš skolotājiem šī arī bija emocionāla piereze saskaroties ar māksliniekiem. Man šķiet, ka tā burvība ir tā, ka mākslinieki radīja telpu, kur tu vari būt tu pats.
Skolas māksliniekus centās iesaistīt arī ārpus projekta aktivitātēs skolā, ko vajadzēja gan atteikt, bet ir skaidrs, ka ir vieta un telpa, kur vēl kaut kas var notikt. Ir jautājumi par nākošo projektu un tālākām darbībām, bet skolām ir pašām jāraksta projekti un jāmeklē finansējums, lai šo nodrošinātu, mums ne vienmēr ir kapacitāte.

Kas būtu Tavs ieteikums, lai vieglāk un efektīvāk varētu turpināt šāda veida aktivitātes? Vai arī kāda ir Tava vīzija nākotnē kā jūs kā organizācija gribētu turpināt strādāt?
Lai rastos tiešām kvalitatīvs produkts, kas ir ar bērnu un jauniešu līdzdalību ir nepieciešams laiks, regulārs un speciāli mērķēts finansējums. Piemērs no Norvēģijas - TENTHAUS (mākslinieku kolektīvs) veido sadarabību ar pašvaldību, kura dod katru gadu mērķētu naudas summu konkrētam māksliniekam (finansu instrumenta mājas lapa), lai viņš turpinātu strādāt skolā patstāvīgi. Mākslinieks pats izdomā plānu darbībai, cik bieži, cik intensīvi. Piemēram, māksliniece Luse Bjørne Linnert, piemēram, jau desmit gadus strādā ar vienu skolu un vienu tēmu. Ir nepieciešama tā atbalsta sistēma, lai mākslinieks var nākt atkārtoti.

Tas, kas drošvien skolēniem ir arī interesenti, ka nevis tikai "tā viena, izredzētā klase" var pastrādāt ar mākslinieku, bet ka skolēni redz, ka tad, kad viņi nonāks 8. klasē, piemēram, tad viņi arī varēs tā pastrādāt.

Mēs vēl neesam Latvijā nonākuši līdz tādai stadijai, ka tiešām uzticētos tiem līdzdalības procesiem un atzītu tos par fundamentāliem. Pašvaldībām ir svarīgi uzticēties procesam arī ja nav skaidrs kāds varētu būt rezultāts. Šī vispār ir ļoti plaši pieņemta prakse, ir valstis, kas jau no 90-tajiem gadiem ar šo "mākslinieks-skolā" praksi strādā, ir vadlīnijas, izdevumi. Ir pat gadījumi, ka speciālas vadlīnijas konkrētai skolai tiek izstrādātas kā skola strādās ar mākslinieku. (https://www.artistsinschools.co.uk/) Tas ir process, tam ir jābūt pārdomātam. Ir jāveido prāta vētras ar skolām, jāsaprot, kas ir viņiem svarīgs, kāda veida mākslinieku gribētu un tā tālāk. Ir jābūt iekšējam plānošanas procesam.

Es varu iedomāties, ka Latvijā skolām varētu būt arī priekš viņiem negatīvi precedenti uz ko atsaukties. Piemēram, Kristiāna Brektes murālis uz Rīgas 40. vidusskolas sienas. Tas varbūt skolas attur no procesa – "mākslinieks skolā."

Tas ir saprotami, neviena skola negrib uz savas sienas to, kas nav ar viņiem saistīts. K. Brekte nestrādāja ar šīs skolas bērniem. Nebija arī šī komunikācija nonākusi līdz skolas vecākiem. Ir jāsaprot, ka konteksts ir svarīgs. Šai skolai nav nekāda sakara ar Džemmu Skulmi vai vēl vairāk – viņas vēlīnajiem zīmējumiem. Tomēr ar kontekstu arī ne vienmēr ir pietiekami. Mēs Valmierā strādājām ar Bišofu, kur bija vairāki murāļi. Mums bija māksliniece rezidencē, kas kopā ar Valmieras bērniem veidoja tēlus, gribējām tos realizēt uz vidusskolas sienas un viņi atteica. Viņi negribēja šāda veida tēlus uz savas sienas.

Tad sanāk, ka bērnu perspektīva ne vienmēr ir automātiski gaidīta pilsētvidē, jo tas nesaskan ar amatpersonu vīziju par to kā būtu jāizskatās murālim vai skulptūrai?

Jā, tas nebija vienkārši. Ja tas mākslinieks būtu strādājis tikai tajā skolā – viss būtu citādāk, bet mēs atnācām ar nometnes bērniem. Ir svarīgi, ka process ir tieši ar konkrētās skolas bērniem. Vispār es redzu, ka viena no atslēgas lietām šajos procesos ir savstarpējā komunikācija un attiecību būvēšana. Skolas Somas projektā attiecības gandrīz vispār nav, tas ir liels mīnuss.

Tas ir tas lielais risks strādājot arī reģionos – kā atnācējs no ārpuses Tevi automātiski neņem par pilnu, neuzskata, ka Tu vari vispār izprast vietējo specifiku un labāk pat nemēģināt.

Ir patstāvīgi jābūvē tās attiecības, jāatgriežas vairākkārt, jābūt klātesošam procesos. Tad, protams, ir arī sociālo tīklu vide, kur ir viedokļi, ka "pilsēta ir piesmieta", taču šie cilvēki nepiedalās veidošanas procesos un arī pēc tam pasākumos nepiedalās, viņiem patiesībā tas tik ļoti neinteresē, bet rezultātā vietējā pilsētas administrācija izmanto šo sociālo tīklu ažiotāžu, lai "aizstāvētu" šo vēlētāju grupu un teiktu nākotnē "nē" tādiem atvērtiem procesiem, aizbildinoties ar: "šis manam vēlētājam nepatika". Viņi jau jūt, ka laikmetīgā māksla nereti runā par neērtām lietām, provocē. Kopumā mēs gribētu vairāk strādāt ar Rīgu, bet tas process ir sarežģītāks, ar reģioniem ir vienkāršāk strādāt. Mēs esam pēc projekta arī izveidojuši tādu mākslinieku loku ar ko turpinam strādāt patstāvīgi, nedaudz līdzīgi kā TENTHAUS.

Foto: Lilita Millere

Dmitrijs Zverevs

Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departamenta Jaunatnes nodaļas vadītājs.

Jaunatnes nodaļas darbību var iedalīt divos galvenajos blokos.

Pirmais bloks saistīts ar jauniešu brīvā laika pavadīšanas iespējām. Tā ietvaros tiek plānotas aktivitātes ar pēc iespējas zemākām iesaistes barjerām, ļaujot jauniešiem piedalīties bez ilgtermiņa saistībām. Nodaļa organizē vasaras nometnes, tai skaitā bezmaksas nometnes, kā arī brīvā laika dienas aktivitātes skolēnu brīvlaikos. Katru gadu tiek īstenots konkurss, kura mērķis ir piešķirt finansējumu nevalstiskajām organizācijām, kas spēj nodrošināt kvalitatīvas vasaras aktivitātes jauniešiem. Pie šī darbības virziena pieder arī brīvā laika centri - visbiežāk tie ir pie izglītības iestādēm izveidoti atpūtas punkti, kur skolēni starpbrīžos vai pēc stundām var droši pavadīt brīvo laiku. Šie centri ir atvērti visiem apkaimes bērniem un jauniešiem, ne tikai konkrētās skolas audzēkņiem. Vecumam piemērotā auditorija katrā centrā veidojas atbilstoši pedagogu kompetencēm un telpu iekārtojumam - vienviet tie vairāk piemēroti sākumskolas vecumam, citviet – vecākiem jauniešiem.

Otrs bloks saistīts ar jauniešu līdzdalību. Šajā jomā galvenais uzsvars ir uz atbalsta instrumentiem jaunatnes organizācijām, tostarp projektu konkursiem un finansējumu organizāciju kapacitātes stiprināšanai. Otra būtiska daļa ir darbs ar skolēnu pašpārvaldēm un Rīgas Skolēnu domi, kas apvieno dažādu izglītības iestāžu pašpārvaldes. Efektīva skolēnu pašpārvaldes darbība prasa skolas administrācijas iesaisti, skaidrojošu darbu un iedrošinājumu. Ne visās skolās šīs funkcijas ir pietiekami attīstītas vai prioritizētas, tādēļ Rīgas Skolēnu domē šobrīd nav pārstāvētas visas pilsētas izglītības iestādes.

Foto: RSD Facebook lapa

Kāds ir bijis mērķis veidojot skolēnu pašpārvaldes?

Skolēnu pašpārvalde pēc būtības ir kolektīvā skolēnu balss, kurai ir jābūt par mediatoru attiecībās starp skolēniem un skolas vadību. Situācijas, kuru risināšanā iesaistās pašpārvalde, var būt gan par skolas infrastruktūru un iekārtojumu, gan arī par mobinga situācijām un citām sociālajām tēmām. Diemžēl lielais risks ar šo procesu ir skolu vadības kārdinājums izmantot skolēnu pašpārvaldi kā pasākumu organizatoru aģentūru. Jauniešiem to patīk darīt un skolu vadībām tas ir ērti, taču aiz tā pazūd patiesais nolūks – aizstāvēt skolēnu intereses. Pašvaldība algo atsevišķu speciālistu – Rīgas Skolēnu domes konsultantu, kurš regulāri komunicē ar pašpārvaldēm un skolu vadībām un rīko izglītojošas aktivitātes par to, kas īsti būtu pašpārvaldei jādara. Skaidrojošs darbs ar skolu direktoriem ir ļoti svarīgs, bet tas ir jādara sistēmiski un regulāri, tikai tad tam būs atdeve.

Kas ir, jūsuprāt, tā motivācija – kapēc skolēns piesakās darboties skolēnu pašpāvaldē vai Rīgas Skolēnu domē?

Pirmkārt, tā ir "izeja" ārpus skolas, iespēja piedalīties pasākumos, iepazīt jaunus cilvēkus. Pēdējā laikā Skolēnu domes darbībā nav bijis starptautiskās dimensijas, bet nacionālā līmenī pasākumu ir daudz. Tā ir iespēja tikties ar augsta līmeņa amatpersonām, paviesoties medijos.

Otrkārt, motivācija ir arī izmaiņas savā skolā. Ja nesanāk pašu spēkos kaut ko panākt skolas līmenī, tad jaunietis dodas uz RSD ar cerību, ka caur to varētu panākt vēlamās pārmaiņas.

Ja mēs skatāmies uz "prestižajām" ģimnāzijām, to audzēkņi redz dalību RSD kā nozīmīgu ierakstu savā CV. Šobrīd RSD valdē nav pārstāvētas apkaimju skolas. Tāpēc ar RSD valdi strādājam pie tā, lai RSD neizskatītos kā elitārs klubiņš, jo šāda reputācija mazina pārējo jauniešu vēlmi iesaistīties un mazina iespēju pārstāvēt visus Rīgas skolēnus.

Kas ir tas, ko visbiežāk vēlas mainīt?

Bieži tas ir stāsts tieši par pašpārvaldes statusu skolā, par to, lai labāk sadzird un lai sarunām seko konkrētas pārmaiņas. RSD kopumā aktīvi iesaistās pilsētas līmeņa procesos. Piemēram, šobrīd jaunieši ir izrādījuši interesi iesaistīties pašvaldības kultūras programmas veidošanā. Viņu mērķis ir panākt, ka pasākumi ir saistoši arī jauniešu auditorijai.

Kāda ir reālā Rīgas Skolēnu domes ietekme?

Latvijas "līdzdalības tradīcija" visbiežāk aprobežojās ar konsultatīvu procesu. Mēs no savas puses cenšamies radīt vidi, kur varam būt pie viena galda un diskutēt par problēmam. Daļu jautājumu, kas aktualizējas tādās sarunās, ir iespējams pavirzīt uz priekšu. Viena no problēmām ir, ka ne vienmēr jauniešiem ir sajūta, ka tas, kas ir noticis, ir rezultāts mūsu sarunai pus otru gadu atpakaļ. Birokrātiskā sistēma kustās lēni, bet jaunieša dzīve rit ātri. Gala forma vai izpausme var būt nedaudz citādāka un pirmšķietami, tas ir kaut kas cits, bet realitātē tas aizsākās no jauniešu priekšlikuma.

Kāds ir labās prakses piemērs un ko procesā varētu uzlabot?

Jaunieši bija iesaistīti Rīgas pilsētas attīstības programmas izstrādē, piedaloties gandarba grupās, gan publiskas apspriešanas pasākumos. (piemēram, Izglītības prioritātes darba grupas sastāvā RSD bija kā oficiāls dalībnieks). Diskusijas ir viens, bet dokumentā izstrādātie priekšlikumi, iespējams, izskatās citādāk noformulēti. Ir svarīgi mēģināt nodot jaunietim šo sasaisti. Konsultatīvā loma RSD strādā labi, bet ir jāsaprot limiti un ētika, jo jāņem vērā, ka tie ir skolēni un nedrīkst prasīt pārāk daudz viņu laika. Nereti formālas konsultācijas vai semināri notiek skolēnu stundu laikā, jo aktivitāšu norises laiks ir piesaistīts amatpersonu darba laikiem, nevis skolēnu brīvajam laikam pēc stundām. Šis būtu jāuzlabo. Mēs kā departaments izmantojam RSD un pašpārvaldes cilvēkus kā references grupu attiecībā uz to, kas notiek skolās, kādas ir problēmas un arī, lai virzītu iniciatīvas, lai informētu par iespējām. Mēs ļoti aktīvi caur pašpārvaldēm izplatījām informāciju par, piemēram, līdzdalības budžeta konkursu, aicinājām piedāvāt savas idejas.

Vai redzat ietekmi saistībā ar līdzdalības budžetēšanu?

Idejas nāk ne tikai no skolām, bet arī no aktīvo jauniešu grupām. Aktīvo jauniešu grupa, kas izveiojusies pie Jauniešu centra "Kaņieris" (Rīgas jauniešu un jaunatnes organizāciju resursu punkts) iesniedza projektu par

aktīvās atpūtas laukuma izbūvi pie "Kaņiera" telpām Ķengaragā. Pagājušajā gadā šī ideja nesavāca nepieciešamo balsu skaitu, šogad, cerams, savāks. Bet šis nav vienīgā jauniešu iesniegtā ideja. Tas, kas apgrūtina pamatotu secinājumu izdarīšanu par jauniešu iesaisti līdzdalības budžeta aktivitātēs, ir tas, ka mēs vairs neredzam informāciju par balsotājiem vecuma posmu griezumā. Ar šo gadu arī Rīga izmantos balsojumam par līdzdalības budžeta projektiem valsts sistēmu geolatvija.lv, kas nenodrošina pārskatāmā veidā datus par balsotāju vecumiem. Līdz ar to mēs nezinām, cik ļoti jaunieši ir aktīvi šajā procesā.

Kas ir pašpārvaldes rīki, lai skolā veiktu arī telpiskus uzlabojumus?

Šis ir ļoti atkarīgs no konkrētās skolas. Tur, kur skolas administrācija mērķtiecīgi strādā pie regulāras jauniešu iesaistes lēmumu pieņemšanā, jauniešiem tik tiešām varētu būt sajūta, ka viņi var mainīt kaut ko. Kā labas prakses piemēru var minēt COVID-19 pandēmijas laikā Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras iniciēto programmu, kas šobrīd ir zināma kā "Kontakts" un ir mērķēts uz skolēnu pašpārvalžu iniciatīvu atbalstu Šis finansējuma konkurss balstās pārliecībā, ka pašpārvaldes var pārveidot skolas vidi. Ir piemēri, kur skolēni rīko darbnīcas vai sporta svētkus jaunāko klašu skolēniem, bet ir arī piemēri, kur skolā tiek iniciētas paliekošas pārmaiņas. Ir skolas, kur tika ieviesta skolēnu savstarpējā atbalsta sistēma – vecākie skolēni palīdz jaunākiem ar mājas darbiem. Citas skolas fokusējās uz labiekārtošanas jomu (piemēram, izveidojot atpūtas zonu skolēniem). Pozitīvi vērtējams, ka skolotāji šos projektus raksta kopā ar jauniešiem, un projekta pieteikuma sagatavošana sākas ar mācību semināru, kurā piedalās kā jaunieši, tā arī viņu atbalsta persona (pedagogs).

Kāda ir RSD dalība politiskajos procesos?

Amatpersonas ir ļoti ieinteresētas dzīvajā dialogā ar jauniešiem, un šim dialogam līdz šim nav bijis raksturīgs formālisms. Pašvaldībā izveidota Rīgas domes Jaunatnes lietu konsultatīvā komisija, kurā ir pārstāvēti deputāti, pašvaldības iestādes un jaunatnes organizācijas. Viena vieta šajā komisijā ir RSD, un deviņas ir citām jaunatnes organizācijām. Pašvaldība sadarbojas ar nedaudz vairāk kā 40 dažādām jaunatnes organizācijām. Puse no tām ir regulārā saziņā ar pašvaldību. Viena no lietām, kas savu formu lielā mērā ieguva tieši pateicoties konsultatīvajai komisijai, ir 2022. gadā pirmo reizi pieņemtie saistošie noteikumi par pašvaldības finansiālā atbalsta sistēmu projektiem darba ar jaunatni jomā. Izejot cauri vienam projektu finansēšanas ciklam, ieguvām atgriezenisko saiti no organizācijām, ka daudzas saistošajos noteikumos

Foto: RKSD publicitātes foto. Centrs Kaņieris

iekļautās normas tās neapmierina. Tāpēc turpinājām darbu ar plašāku semināru, kurā piedalījās arī Rīgas domes deputāti, par iespējamām izmaiņām noteikumos. Viens no ieviestajiem jauninājumiem - trīsgadīgā finansēšanas programma ilgtermiņa darbam ar jaunatni.

Kāda ir sadarbība ar apkaimju iedzīvotāju centriem?

Šobrīd notiek diskusijas ar RAIC pārstāvjiem par to, ka iespējams, līdzdalības budžeta projekti turpmāk varētu tikt realizēti ne tikai pilsētvidē, bet arī skolas līmenī. Labi zinām Serbijas pilsētas Novisadas pieredzi, kas jau ilgstoši realizē līdzdalības budžeta programmu skolās. Lai idejas būtu kvalitatīvas, ir svarīgi, ka mēs nevis ienākam klasē un sakām: "Nu, jaunieši, sakiet ko jūs gribiet", bet vispirms sagatavojam jauniešus, izstāstot gan par to, kā darbojas līdzdalības budžets, gan par to, cik ambiciozas drīkst būt viņu idejas. Svarīgi, lai procesu nodrošinātu no malas piesaistītās personas, nevis pedagogi, ar kuriem jaunieši ir sadarbojas ikdienā.

Kas ir tie riski, ko saskatiet darbā ar jauniešu iesaisti?

Ja mēs skatāmies uz to, kā jaunieši mainās, tad šobrīd var apalvot, ka laika nogrieznis, ko jaunieši ir gatavi ziedot, lai panāktu pārmaiņas, kļūst arvien īsāks un arī neparedzamāks. Ir sporādiskas idejas, tās tiek izsūtītas iestādēm, dažreiz pat anonīmi, un uzreiz tiek gaidīta reakcija un realizācija. Vien neliela jauniešu daļa ir gatava divus gadus strādāt pie tā, lai ideja tiktu novesta līdz realizācijai. Tehnoloģiju laikmetā cilvēki arvien vairāk uzskata, ka nosūtot sociālajos tīklos ziņu vai "ietagojot" kādu vien, uzreiz kaut kas notiks, būs reakcija. Pēc būtības tā arī ir līdzdalība, vienīgais tā nav īpaši strukturēta vai mērķtiecīga.

Kas ir tas tuvākais pieejamais resurss jaunietim, kur viņš var doties ar savu ideju, lai to realizētu?

Pāris gadus atpakaļ mēs pamēģinājām pozicionēt jauniešu centru "Kaņieris" kā vienas pieturas aģentūru jaunieša idejai vai jautājumam. Kaņieris ir fiziska vide, kur organizācijām būt - telpas, mācības, resursi, ko lietot saviem pasākumiem (tā ir IKSD Jaunatnes nodaļas struktūrvienība). Kaņieris ir vieta, kur pašvaldības amatpersonas ikdienā var satikt reālos jauniešus un gūt priekšstatu par problēmām, ar kurām viņi saskaras. Jaunatnes darba specifika ir, ka organizācijās ļoti ātri mainās paaudzes, līdz ar to pastāvīgi jākomunicē gan par iespējām, gan par to, ka var iesniegt savas idejas un saņemt atbalstu to ieviešanai.

Kāda ir starpdepartamentu sadarbība, kāda jums veidojas Rīgā saistībā ar jaunatnes darbu?

Lai gan nav dokumentāli nostiprinātu procedūru, jau ilgstoši sadarbojamies ar Pilsētas attīstības departamentu jauniešu līdzdalības jomā. Piemēram, pirms vairākiem gadiem, sadarbojoties IKSD, PAD un RSD, tika organizēts pilsētplānošanas jautājumiem veltīts jauniešu forums. Savukārt sadarbībā ar Labklājības departamenta kolēģiem meklējam veidus kā jēgpilnā veidā iesaistīt jauniešus ar ierobežotām iespējām.

Skolas ir labs mērogs, kur jauniešiem trenēties ieviest idejas un iesaistīties. Tā ir vieta, ko viņi pazīst vislabāk, un izmaiņas šajā vietā ir saprotamas un novērojamas. Rīgas attīstības programmā iestrādājām rīcības virzienu, kas bija tieši par skolas un apkaimes ciešākas sadarbības veicināšanu. Šeit arī kopīga iniciatīvu veidošana paredzama, bet nozīmīgs progress šajā virzienā pagaidām nav. Tuvākajā laikā sāksies ES finansēts projekts "Skola-kopienā"(www.skola-kopiena.lv/), tas, iespējams,būs dzinulis vairāk pastrādāt tajā virzienā.

Pabeidzot interviju – kas ir tas, kas, jūsuprāt, būtu jāuzlabo, lai jauniešu iesaiste Rīgā būtu veiksmīgāka?

Ļoti svarīgs ir cikliskums - projekti un programmas, kuros ir iestrādāts cikliskums (piemēram, ikgadējs konkurss ir ļoti labs dzinulis sasniegt nospraustos mērķis). Cikliskumu vajadzētu iestrādāt arī citās aktivitātēs un Rīgas prioritātēs! Ja ir vienotais pilsētas līdzdalības kalendārs, kurā ir iezīmēts līdzdalīgās budžetēšanas pasākums, tad iezīmējam arī citus, piemēram, konsultācijas ar iedzīvotājiem vai jauniešiem reizi divos mēnešos. Tas rada ne tikai disciplīnu ierēdņiem, bet arī paredzamību jauniešiem un to ģimenēm! Arī kā skolēns es augu ar izpratni "ok, šogad nokavēju, bet nākamgad es gan piedalīšos!". Šobrīd katra viena aktivitāte pēc būtības ir vienreizēja aktivitāte.

Sandra Konstante

Mediju pamatu pasniedzēja Rīgas Bolderājas mūzikas un mākslas skolā un Bolderājas komandas mentore MC-YOU projektā.

Nereti veiksmīgu procesu sākums ir meklējams daudz tālākā pagātnē kā varētu šķist, tapēc ievadā vēlamies ieskicēt Minecraft kā rīka izmantošanas saknes. Ar Sandru K. un Bolderājas mākslas un mūzikas skolu sadarbība Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments jau sākās 2019. gadā, kad Baltijas jūras reģiona projektā "UrbCulturalPlanning" (Interreg Baltic Sea Region (BSR) projekts 2019-2021 finansējums 2.528.385 euro) tika veidota Minecraft aktivitāte Rīgā. Mākslas un mūzikas skola, sadarbībā ar Rīgas 19. Vidusskolu veidoja spēli Minecraft vidē par Bolderājas kultūras un vēstures pieminekļiem, tos sākumā izpētot un uzbūvējot Minecraft vidē. Otra aktivitāte bija Rīgas būvniecības konkurss, kur jau bija plašāka mēroga Rīgas Minecraft vides būvēšana, kur piedalījās Esporta skola un Datorzinību centrs. Šis process veicināja skolotāju interesi par Minecraft kā rīku, mudināja skolotājus iziet kursus, tika uzbūvētas ap 20 vidēm visā rīgā, piedalījās ap 60 dalībniekiem. Projekts noslēdzās 2021. gadā.

Par Minecraft: Skolās visā Latvijā ir pieejams Minecraft spēles izglītības versija, kura ļauj audzēkņiem sadarbojoties grupās strādāt vienā vidē un veidot apbūvētās vides elementus caur digitāliem blokiem. Skolotāji atzīst, ka bērni un jaunieši ātri pāraug skolotāju prasmes šajā rīkā, jo iespējas spēlē ir daudz. Viena no svarīgākajām komponentēm ir jaunieša vērība pret apbūvēto vidi. Pārnesot Rīgas ainavu uz spēles vidi -ir nepieciešama liela iedziļināšanās reālajā vidē, to pētot, mērot un izprotot, lai būtu spējīgi to pārnest Minecraft. Jau šis sākuma posms ir vērtīgs, taču kas notiek tālāk ar idejām, kas tiek pievienotas esošajai videi – ir bērnu, skolotāju, pašvaldības ierēdņu un politiķu rokās!

Ekrānšāviņš no Rīgas būvēšanas čempionāta

Kā nonācāt darbā ar Minecraft un projektos, kas saistīti ar to?

Es piekritu strādāt projektā, jo mums bija saknes jau ar iepriekšējo projektu un tieši skatoties no mākslas programmas viedokļa, spēle ir ļoti laba, lai attīstītu radošo un telpisko domāšanu. Šis projekts bija veiksmīgāks kā pirmais, jo šeit bija sabiedrības iesaiste. Mēs uzklausījām lietotāju viedokļus, piemēram, Bolderājas bibliotēkas lietotāju un pārstāvju viedokļus. Mums bija arī apmācības par vides objektu veidošanu teorijā. Skolā ir arī sadarbība starp priekšmetiem, iesaistījām bērnus, kas apgūst dizaina pamatus, viņi ģenerēja atsevišķas idejas konkrētam objektam, taisīja maketus bibliotēkas žogam. Ja paņem šo procesu kompleksi, tad to ļoti labi var integrēt skolas mācību programmā. Bērniem patīk Minecraft, viņi spēlē to brīvajā laikā un tajā pašā laikā viņi mācās izjust telpu, izvēlēties materiālus un mācās strādāt komandā. Es neesmu Minecraft eksperte, mācos līdzi skolēniem, uzticos viņiem, viņi bieži vien māk labāk par mani.

Vai bija kādi trūkumi procesā?

Galvenokārt pietrūka laiks. Arī sadarbība starp priekšmetiem prasa laiku. Jauniešiem kopumā izpētes process bija par sarežģītu, projekts bija ļoti piesaistīts tehniskajiem noteikumiem, reālajām problēmām, vajadzībām, esošām idejām un jauniešiem nav kapacitāte to visu ņemt vērā un vēl arī papildus radoši strādāt. Tas noteikti iedeva ieskatu kā strādā arhitekti un vides dizaineri, taču mums šis process ir jāiestrādā mācību stundu formātā (divas akadēmiskās stundas nedēļā) un tas nav viegli. Maz laika palika reālajai būvēšanai Minecraft vidē.

Vai jaunieši sajuta, ka viņiem kā pilsoņiem ir tiesības piedāvāt savas idejas publiskām pilsētas vietām?

To vislabāk izjutīs uzvarētāji (Rīgas Tehniskās jaunrades nams Annas2) ar Briāna skvēru. Mūsu gadījumā mēs it kā pienesām savas idejas Bibliotēkas teritorijai, bet principā viņiem jau projekts ir un mūsu idejas visticamāk nerealizēs, lai arī ieklausījās. Manuprāt, mūsu lielākais sasniegums konkrētajā vietā ir ideja par multifunkcionālo žogu, kur kvalitāte un multifunkcioalitāte ir ne tikai pagalmā, bet arī uz āru vērstajā zonā.

Šis arī var būt risks veidojot ideju ģenerēšanas procesu iesaistot bērnus un jauniešus vietām, kur jau nākotnes plāns ir izlemts, jo jauniešos var mazināties motivācija par pārmaiņu iespējām ar viņu līdzdalību. Vai jūs redzat iespēja strādāt ar Minecraft mācību procesā arī tālāk?

Es domāju, ka to var darīt skolas ietvaros, bet ar mazāku apjomu. Taču, ja mēs skatamies tomēr plašāk, tad es redzētu, ka Rīgas mākslas skolas varētu iesaistīt sistemātiski šādās aktivitātēs. Mums pēc diviem gadiem būs Latvijas mēroga vides dizaina objektu konkurss visām Latvijas mākslas skolām un šeit es gribētu redzēt, ka skolēni rada savai pilsētai kādu objektu, bet tad vajadzētu sazināties ar Latvijas Nacionālo kultūras centru, jo šobrīd tiek veidots nolikums. Iepriekš tēmas ir bijušas par restaurāciju, par izstāžu iekārtojumu. Es uzreiz redzu, ka šajā procesā var ielikt dizainu, zīmēšanu, maketēšanu un arī Minecraft varētu integrēt.

Minecraft vides modeli veidojot skolēns ir spiests ļoti labi izprast vidi visās detaļās. Vēl jau arī ir jautājums – kurš izvēlas kurā vietā mēs kaut ko modelējam. Ir tas teiciens "labs darba uzdevums ir puse no veiksmes".

Es pāris gadus atpakaļ piedalījos mini darbnīcā, kur mēs vairāki cilvēki strādājām Minecraft vidē, katrs pie sava datora, bet kolektīvi vizionējām kā varētu izskatīties Uzvaras parks pēc pārbūves, tas bija ļoti interesanti un iedvesmojoši, īpaši tagad redzot kā tas ir pārveidojies. Domājot par mūsu projektu, mēs daudz gājām uz Bolderājas bibliotēku pētīt, taču es domāju, ka skolēniem būtu vēl lielāka interese bijusi, ja mēs būtu veidojuši piedāvājumu savas skolas pagalmam.

Kas varētu būt kaut kas, ko pašvaldības vai valsts līmenī varētu darīt, lai palīdzētu šādiem projektiem notikt vēl?

Neformālajā izglītībā, pulciņos šo būtu viegli integrēt. Mums mākslas skolās ir apstiprinātas mācību programmas, ka jārealizē primāri un grūti veltīt pietiekami daudz laika Minecraft. Pēc pieredzes redzu, ka bērni 8-9 gadu vecumā ļoti ātri uztver Minecraft, noskatās dažas pamācības un diezgan ātri jau orientējas un strādā patstāvīgi mājās, viņi skicē un tad būvē visādas sapņu konstrukcijas. To vajadzētu izmantot. Es neesmu paspējusi ieinteresēt visas mākslas skolas izmēģināt lietot Minecraft, taču šis rīks ir lielisks, lai skolēns varētu piedalīties stundās attālināti. To es saredzēju COVID-19 laikā. Būtu interesanti uztaisīt semināru mākslas skolām, kur iepazīstinātu skolotājus par to kā strādāt ar Minecraft stundās, šeit arī ar Latvijas Nacionālo kultūras centru būtu jarunā. Pirmajā projektā (UrbCulturalPlanning) bija labi, ka mēs redzējām kā strādā citas valstis ar Minecraft, tas ir ļoti iedvesmojoši un būt noderīgi nākotnē.

Jūs redzat Minecraft kā vienu no posmiem projekta veidošanā, kur ir izpētes stadija, fotogrāfija, skices, maketi, animācija, pat gleznošana un Minecraft modelis ir kaut kur procesā pa vidu?

Jā, mēs varam iesaistīt daudz skolēnus ideju ģenerēšanā, bet ir jābūt galvenajai grupiņai, kas idejas atlasa un realizē. Nav viegli būt moderatoram, kad ir idejas jāatmet, ideālajā gadījumā skolēni saliek labākos aspektus no idejām un veido kaut ko jaunu.

MC-YOU fināla prezentācijās varēja novērot piedāvājumos sadrumstalotību, var redzēt, ka ir bijušas vairākas idejas un tās ir ieliktas vienā teritorijā. Jāatrod atslēga kā ļaut bērniem sapņot par kolektīvu piedāvājumu, kurš nerisina vienmēr tikai tehniskās vai sociālās vajadzības, piemēram, estrāde, soliņi vai ugunsvieta. Jāatrod balanss starp piesaisti realitātei un tādējādi lielākai iespējai projektam būt realizētam, bet arī iespējai piedāvāt neordināras, negaidītas idejas, ko nepiedāvātu neviens pieaugušais vides dizaineris vai ainavu arhitekts iepirkuma konkursā.

Ir labi tapēc sākt ar maketiem un skicēm, jo tad arī neaiziet pārāk nereālistisku formu būvniecībā. Jā, bija daudz strīdi skiču stadijā, bet viņiem svarīgi bija realizēt savas idejas un veidot to sadarbību caur novietojumiem teritorijā. Projekts bija no novembra līdz martam, bet prasītos ilgāk, tad varbūt process varētu būt citādāks. Vēl, manuprāt, ir svarīgi sākt ar skicēšanas un maketēšanas darbu, jo tad ir skaidrāka autorība. Kolektīvajā Minecraft vidē autorība pazūd.

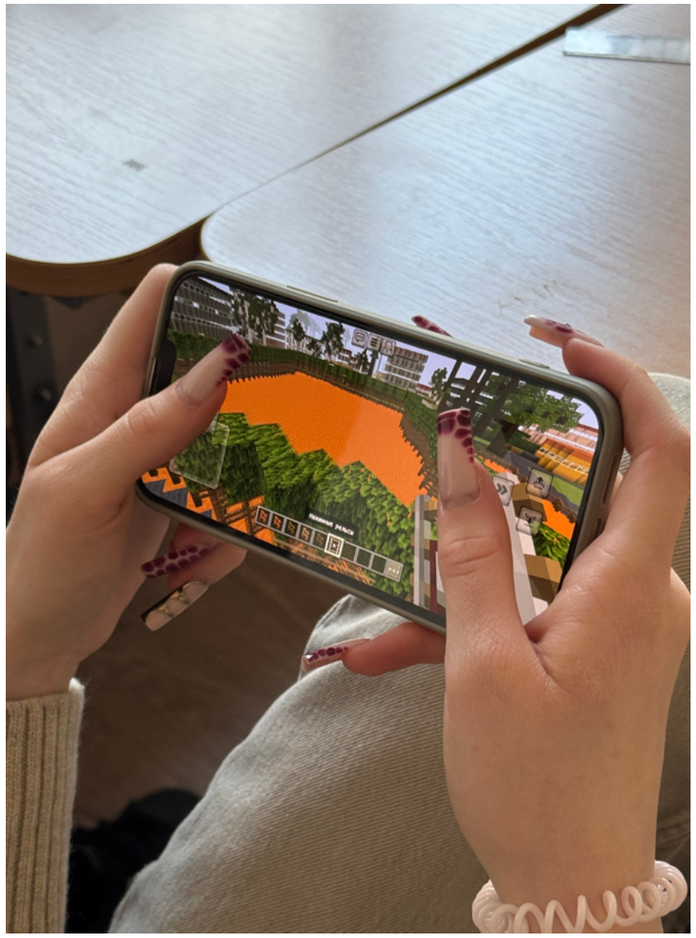

Foto: Marija Barčuka

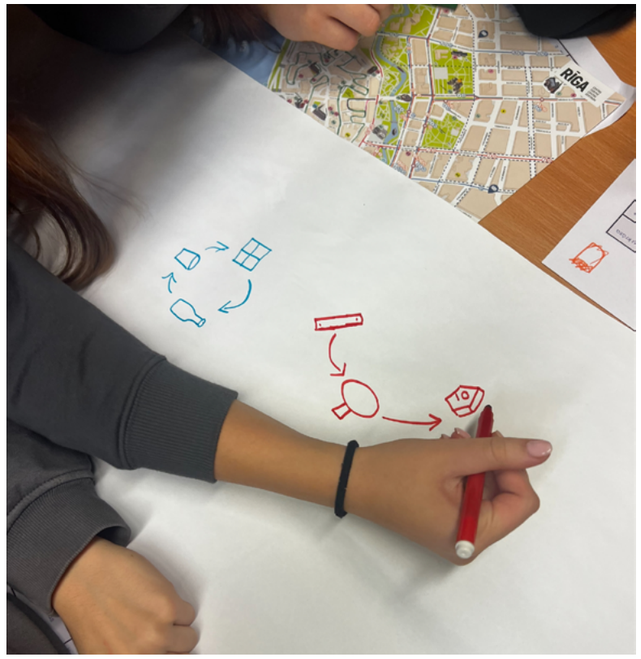

Foto: Ērika Graudiņa

Baiba Roze un Andra Ķīse

Baiba Roze – E. Veidenbauma muzeja "Kalāči" muzejpedagoģe un Andra Ķīse, muzeja vadītāja, stāsta par "Kalāču"" neformālo jauniešu grupu, jeb pašpasludināto kultūrklasi, kas pārstāv jaunību un muzeja vērtības, rīkojot un piedaloties kultūras notikumos.

Foto: Iveta Rozentāle

Kas bija pirmais – ideja par bērnu un jauniešu iesaisti vai Veidenfests?

Jaunieši ir mūsu fokuss jau piecus gadus. Mums bija jāiet akreditācija un analizējot savu mērķauditoriju, pieņēmām, ka tie būs jaunieši un tālākais viss izrietēja no šī procesa. Sākumā mums bija projekts "Vairāk gaismas" (EEZ finanšu instrumeta projekts nr EEZ/2021/1/03, budžets: 242 818 EUR, norises laiks: 2022/02-2023/07), kur jaunieši piedalījās satura un izstādes veidošanā kā arī mākslas rezidencēs. Veidenfests savā ziņā izauga no šī projekta, jo pēc tā beigām mums bija saruna ar jauniešiem par to kas ir tas, ko viņi vēl te (Kalāčos) varētu darīt un tika izlemts par festivāla veidošanu! Šogad jau bija trešais Veidenfests – festivāls, kuru pilnībā organizē aktīvo jauniešu kopiena un tik tikko iznācis jauniešu kūrētais Avīzes Nosaukums izdevums par E. Veidenbaumu.

Kas bija tie jaunieši, ko sākotnēji iesaistījāt?

B: Mēs aicinājām apkārtnes (Cēsu novads) jauniešu centru jauniešus. Bet pirms es atnācu šeit strādāt, es padsmit gadus biju jau nostrādājusi jauniešu centros un daudz jaunieši man "nāca mantojumā". Mums ir jaunieši arī no Rīgas, Jelgavas un Jēkabpils, bet pamatā ir Cēsu novads.

A: Ja jaunietim te ir iepaticies, viņš atvedīs te kādu citu. Baiba prot radīt tādu atmosfēru, ka Tu gan padari darbu, gan jūties labi un brīvi.

Vērojot jūsu projektus un unikālo jauniešu kultūrklasi ir liela ziņkāre - kas ir jūsu pieeja un metode?

A: Tas ir Baibas neatlaidīgs un milzīgs darbs, jo viņa tam velta visu savu darba un arī brīvo laiku. Visas "Whatsapp" grupas, atgādināšana par katru lietu, transporta noorganizēšana, ja kāds guļ un nokavējis transportu. Pārtikas pirkšana un gatavošana. Tas ietver ļoti daudz personīgo iesaisti un iniciatīvu. Man liekas, ka viņa dzīvo visā tajā visā.

B: Tā ir, man nav metodes, man tagad būs oktobrī jābrauc bibliotēkām stāstīt par "manu metodi", bet man vienkārši tas patīk, man ir laiks un es saprotu ko tas prasa. Ja, piemēram, iet to klasisko ceļu – darīt tā kā

Foto no "Veidenfesta" instagram profila, rokās - "Avīzes Nosaukums" numurs, ko kūrējusi kultūrklase

jādara, tad tās atdeves nav. Ja mēs izsludinam vienkārši pieteikšanos rezidencei vai darbnīcām, nu no malas praktiski neviens nepiesakās. Jaunieši tik un tā ir jāpierunā un jāatrod. Sociālais dienests zin kā mēs strādājam, tad viņi atsūta savus jauniešus pie mums. Jā, nu mēs cepam pankūkas, paliekam pa nakti bēniņos un daram visādas lietas, kas nav klasiskas vai ikdienišķas kultūras vietas prakses.

B: Ir grūti iedot formulu. Ir ļoti jāgrib un jāsaprot, ka tā ir atsevišķa pilna laika pozīcija cilvēkam. Ir vajadzīgs kāds komandā, kas grib lēkāt pa pļavām un gulēt bēniņos uz matračiem.

A: Baiba vienmēr ir kopā ar viņiem, viņi nav pamesti, viņa brauc uz dzejas nakts pasākumiem un jaunieši pieņem viņu kā savējo, bet arī respektē.

B: Tad, kad citi brauc atvaļinājumos uz ārzemēm vieni paši, es braucu ar jauniešiem. Mēs rakstam jauniešu apmaiņas projektus, divus gadus jau bijām Spānijā un tagad rakstam atbildes projektu, lai spāņu jaunieši var atbraukt uz Kalāčiem.

Kā ir ar grupas sastāvu? Vai ir liela jauniešu aprite?

B: Mums ir stabila un droša jauniešu grupa, bet ar izņēmumiem, protams. Ir jaunieši, kas sākumā ir ļoti aktīvi un tad izaug un atnāk tikai uz ikgadējiem "Kalāču bērnu Ziemassvētkiem". Ir jaunieši, kas atnāk uz atsevišķām darbnīcām un paliek. Bet apgrozījums ir salīdzinoši mazs, tam ir savi plusi un mīnusi. Jauniešiem izveidojas savi stāsti, joki un tad vai nu jaunpienācējiem ar to grupu ir klikšķis, vai arī nav. Cēsu sociālā dienesta jaunieši nepaliek patstāvīgi, ar viņiem būtu vēl vairāk jāstrādā, lai viņus katru reizi motivētu ierasties un viņiem ir grūtāk ieintegrēties.

Kāds ir Veidenfesta organizēšanas process?

B: Līdz ar Veidenfesta noslēgšanos mēs sākam plānot nākošo. Mums ir dažādas darba grupas, bet tās neuzpasējot īsti nestrādā, drīzāk darbojas kā interešu grupas (smejas). Mums ir četru jauniešu kodolgrupa, kas pamatā visu kūrē.

Vai jūs ļaujiet pieļaut kļūdas?

B: Man ar to ir problēma. Man gribas, lai viņi saprot, ka darbam ir jābūt izdarītam labi un ir jātiecas uz izcilību, bieži bakstu un žmiedzu, lai izdara. Projektus es rakstu pati, es viņus piesaistu, lai iemācās procesu. Viņi izdomā visu konceptu, bet īsti nemāk vēl strādāt, nezin kā no koncepta tikt līdz rezultātam. Viņiem vieglāk ir strādāt uz vietas, uz vietas saņemties, izdomāt, izdarīt un pabeigt. Ilgtermiņā patstāvīgi strādāt ir grūti. Bet mēs redzam, ka pēc trim gadiem ir augusi atbildības sajūta un spēja organizēt savu darbu.

Kas, jūsuprāt, mainās jauniešu dzīvē pēc iesaistīšanās šādos projektos?

Jauniešu pašapziņa un varēšana vairojas. To var pamanīt, ka lai arī kādā statusā Tu nebūtu grupā, pēc pagājušā festivāla var redzēt, ka bērni atverās un parakstās uz dažādām citām lietām savā personiskajā dzīvē. Var pamanīt, ka šis ir audzējis pašapziņu, viņi vairāk uzdrīkstās. Mums šogad četri bērni iestājās kultūras akadēmijā! Cik daudz tas ir mūsu nopelns, es nezinu. Bet kopumā mēs pamanām, ka jaunieši autonomāk sāk interesēties par kultūras pasākumiem, dzeju, viens otru aicina uz dažādiem pasākumiem. Vēl arī mēs redzam, ka jauniešiem iesaiste ir palīdzējusi tik ārā no mentālo problēmu sloga dzīvē. Kopā būšana ir palīdzējusi tikt ārā. Mēs ik pa laikam saņemam atsauksmes no vecākiem. Vēl arī mēs pamanam, ka jauniešos ir modies tāds patiess lepnums par to, ka viņi darbojas Latvijas literatūras vidē un viņi novērtē, ka sastrādājas ar Juri Kulakovu, Rvīnu Vardi vai Jāni Rokpelni. Viņi jūtas, ka ir īpašā sabiedrībā un ļoti to novērtē.

Kas jums palīdzētu jūsu organizācijas darbībā, lai turpinātu veiksmīgo jauniešu iesaistes procesu?

Pašvaldība lepojas ar mums, bet īsti nesaprot mūsu darbības specifiku un motivāciju šo darīt. Tas, kas palīdzētu mūsu gadījumā ir vēl viens darbinieks. Jauniešu iesaiste nav muzeja pamatfunkcija, līdz ar to mēs esam ļoti pārstrādājušās. Būtu akūti nepieciešams komunikācijas cilvēks kopumā visam Cēsu muzejam.

Foto no "Veidenfesta" instagram profila

Foto: Iveta Rozentāle

SECINĀJUMI

1 **Bērnu un jauniešu iesaiste pilsētvides plānošanā ir ļoti būtiska**, jo šī vecuma grupa ir gan aktīvi pilsētas infrastruktūras lietotāji, gan arī nākotnes pilsoņi, kuri veidos un uzturēs pilsētu dzīves vidi. Iekļaujot bērnu un jauniešu balsis plānošanas procesos, tiek nodrošināta iekļaujoša un ilgtspējīga pilsētas attīstība, kā arī veicināta viņu sociālo un pilsonisko prasmju attīstība.

2 **Līdzdalība ir bērnu un jauniešu tiesības nevis iespēja**, un pašvaldībām/iestādēm jānodrošina gan droša un motivējoša vide, gan nepieciešamās zināšanas, rīki un auditorija, lai cieņpilni īstenotu šo tiesību izpildi.

3 **Pašvaldībām un iestādēm ir jātiecas uz vismaz kopradi un partnerību kā līdzdalības pamatveidu**, nosakot novērojamu un jēgpilnu bērnu un jauniešu ietekmi kā beznosacījumu līdzdalības procesos.

4 Šajā dokumentā iekļautie **koprades un partnerības piemēri ir pierādījums, ka bērni un jaunieši ir gatavi kopradīt un nodrošināt kvalitatīvu pienesumu**, ja pašvaldība izvēlas jēgpilnas līdzdalības vietas un atbilstoši sagatavot līdzdalībā iesaistītos.

5 **Nepieciešams nejaukt izklaidi ar līdzdalību, kur atrakcijas, pasākumi, rotaļas u.tml. atpūtas formas bez ietekmes tiek uzskatītas kā līdzdalības veids**, un nosodīt līdzdalību kā dekorāciju, kur bērnu un jauniešu klātbūtne ir simboliska vai dekoratīva, un tiek degradēta līdzdalības nozīme sabiedrībā kopumā.

6 **Daudz vairāk jāveicina līdzdalība perifērijā (pilsētās, reģionos) un kopienās ar valodas barjeru**, kur regulāri līdzdalības precedenti ir daudz mazāk sastopami, tādējādi veicinot gan bērnu un jauniešu izpratni par savām tiesībām līdzdarboties, gan celt iesaistīto spējas, zināšanas un piederības sajūtu.

7 **Vairāk jāizmanto vasaras skolu sniegtās iespējas, resursi un metodes**, reizē tajās veicinot vietējo bērnu un jauniešu iesaisti un ietekmi uz šo norišu rezultātiem, kā arī nodrošinot paliekošāku vasaras skolu ietekmi pilsēttelpā ilgtermiņā.

8 Šajā dokumentā iezīmējas, ka **ES finansējuma projekti, kur process ilgst vairāk kā vienu gadu ir tiešām spējīgi atstāt ilgtermiņā izmaiņas**, kas grūti ir izsekojamas, taču ir jūtami mainījušas institūciju, mākslinieku, skolotāju un pašvaldību darbības fokusus vai formu.

AVOTU SARAKSTS, PIELIKUMI

Avotu saraksts

20-23 lpp.

Barcelona City Council. 2020. Participatory Budgeting in Barcelona. Sk. 13.03.2025. Pieejams: https://ajuntament.barcelona.cat/en/

Bērnu tiesību konvencija 1989. Likumi.lv. Sk. 25.10.2025. Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150

Bērziņa, L. (2021). Smiltenes novada jauniešu dome aktivitātes.

Cēsu novada pašvaldība. 2018. Cēsu novada Jaunatnes politikas stratēģija 2019–2023. gadam. Sk. 12.03.2025. Pieejams: https://www.cesis.lv/lv/novads/jauniesu-maja

Chawla, L. 2002. Growing Up in an Urbanising World. UNESCO Publishing

Checkoway, B. 2011. What is Youth Participation? Children and Youth Services Review, 33(2), 340–345

Checkoway, B., Allison, T., Montoya, C. 2005. Youth Participation in Public Policy at the Municipal Level. Children and Youth Services Review, 27(10), 1149–1162.

City of Helsinki. S.a. How you can make a difference. Sk. 14.04.2025. Pieejams: https://nuorten.hel.fi/en/etusivu-copy-2/how-you-can-make-a-difference/

City of Melbourne. 2024. Participate Melbourne. Skatīts 18.03.2025. Pieejams: https://participate.melbourne.vic.gov.au/

City of Toronto. 2025. Youth Climate Action Engagement Strategy. Sk. 11.04.2025. Pieejams: https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2025/03/8f3a-YCAT-Final-Feb-2025-AODA-Version.pdf

Co.Create.Training 2019. Co-Create basics. Sk. 29.08.2025. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=54HTo63K4D4&list=PLsc9dTP5Apj0Whb0BeKvzh58mfaf3K3Hl&index=1

Council of Europe. 2019. Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Sk. 03.03.2025. Pieejams: https://rm.coe.int/16807023b6

Department of Children and Youth Affairs, 2015. National strategy on children and young people's participation in decision-making 2015 – 2020. Sk. 25.10.2025. Pieejams: https://eurochild.org/uploads/2021/01/National_Strategy_-_Child_Participation.pdf

Driskell, D. 2002. Creating Better Cities with Children and Youth. UNESCO Publishing

Erikson, E. H. 1968. Identity: Youth and Crisis. Norton.

Europe Goes Local. S.a.. Ruuti participation framework for young people of Helsinki. Pieejams: https://europegoeslocal.eu/good-practice-short/ruuti-participation-framework-for-young-people-of-helsinki/

European Commission. 2020. EU Youth Strategy 2019–2027. Sk. 02.02.2025. Pieejams: https://europa.eu/youth/strategy_en

Freeman, C. 2006. Collaboration and Children's Participation in Planning. Urban Studies, 43(5–6), 905–918

Garjāne, Ieva, Žubule, Lauma, Gudakovska, Nataļja 2012. Brauksi līdzi? Re, kur formula! Rokasgrāmata jauniešu līdzdalības veicināšanai. Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra.

Hart, R. A. 1992. CHILDREN'S PARTICIPATION: FROM TOKENISM TO CITIZENSHIP.

Hart, R. A. 2014. Children, Participation and Sustainable Development. Routledge

Jaunatnes lietas. S.a. Jauniešu līdzdalības priekšrocības. Sk. 15.04.2025. Pieejams: https://jaunatneslietas.gov.lv/content/jauniesu-iesaistes-un-lidzdalibas-prieksrocibas

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra. 2023. Programmas jauniešu iesaistei. Sk. 10.03.2025. Pieejams: https://jaunatne.gov.lv/programmas/jauniesu-iesaiste/

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra. S.a. Jauniešu līdzdalība. Sk. 11.03.2025. Pieejams: https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/jspa-atbalsts-darba-ar-jaunatni-iesaistitajiem/jauniesu-lidzdaliba/

Izglītības kvalitātes valsts dienests. 2022. Jaunatnes iniciatīvu projekti. Sk. 22.03.2025. Pieejams: https://www.ikvd.gov.lv/lv/jaunatnes-iniciativu-projekti

Izglītības un zinātnes ministrija. 2021. Jauniešu līdzdalības veicināšanas programmas materiāli. Sk. 01.12.2024. Pieejams: https://www.izm.gov.lv/

ManaBalss.lv. S.a. Iedzīvotāju iniciatīvas platforma. Sk. 12.02.2025. Pieejams: https://manabalss.lv/

Ministru kabinets. 2019. Par Plānu pieejamas vides veidošanai Latvijā 2019–2021. gadam. Sk. 14.02.2025. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/305520-par-planu-pieejamas-vides-veidosanai-Latvija-2019-2021-gadam

Ministru kabinets 2024. Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā 2024. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/355632-sabiedribas-lidzdalibas-kartiba-attistibas-planosanas-procesa Skatīts: 29.08.2025

Mullahey, R., Susskind, Y., & Checkoway, B. 1999. Youth Participation in Community Planning. Planning Advisory Service Report No. 486. American Planning Association

Participation Pool. 2024. Empowering Youth Participation in Democratic Life. Sk. 20.03.2025. Sk. 31.07.2025. Pieejams: https://participationpool.eu/2024/02/27/empowering-youth-participation-in-democratic-life-insights-from-the-new-power-in-youth-cross-sectoral-forum-november-2023-jurmala-latvia/

Percy-Smith, B., Thomas, N. 2010. A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from Theory and Practice. Routledge

Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments. 2009. Pārskats par Rīgas attīstības stratēģiju līdz 2025. gadam. Sk. 12.01.2025. Pieejams: https://sus.lv/sites/default/files/media/faili/parskats_strategija_2009_0.pdf

Santrock, J. W. 2021. Adolescence (18th ed.). McGraw-Hill Education

Steinberg, L. 2016. Adolescence (11th ed.). McGraw-Hill Education

UN-Habitat. 2016. Urban Youth and Livelihoods. Sk. 12.04.2025. Pieejams: https://unhabitat.org/

UrbCultural S.a. Cultural planning as a method of urban social innovation. Sk. 29.08.2025. Pieejams: https://urbcultural.eu/library/

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. 2023. Sabiedrības līdzdalība Latvijas klimata politikas veidošanā. Sk. 11.02.2025. Pieejams: https://www.zalabriviba.lv/wp-content/uploads/sabiedribas-lidzdaliba-latvijas-klimata-politikas-veidosana.pdf

World Economic Forum. 2021. How Amsterdam is involving the Alpha generation in shaping a sustainable city. Sk. 02.02.2025. Pieejams: https://www.weforum.org/stories/2021/07/amsterdam-alpha-generation-sustainable-city/

26-27 lpp.

LMA 2020. Dizains demokrātijai. Kā veicināt pilsoņu aktivitāti dalībai vēlēšanās. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.lma.lv/aktuali/dizains-un-demokratija-dizains-demokratijai

Birziņš, Uldis 2022. Demokrātija sākas ģimenē. Cēsīs arī bērni dodas vēlēt. LSM.lv. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/19.10.2022-demokratija-sakas-gimene-cesis-ari-berni-dodas-velet.a478631/

Gāgane 2022. Cēsīs īstenos LMA studenšu «Dizains demokrātijai» ideju. Fold.lv. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.fold.lv/2022/09/cesis-istenos-lma-studensu-dizains-demokratijai-ideju/

Gāgane 2024. Vai laba ideja pieder visiem? Jauniešu vēlēšanas Siguldā. Fold.lv. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.fold.lv/2024/06/vai-laba-ideja-pieder-visiem-jauniesu-velesanas-sigulda/

28 – 29 lpp.

LMA 2020. Dizains demokrātijai. Kā veicināt pilsoņu aktivitāti dalībai vēlēšanās. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.lma.lv/aktuali/dizains-un-demokratija-dizains-demokratijai

Birziņš, Uldis 2022. Demokrātija sākas ģimenē. Cēsīs arī bērni dodas vēlēt. LSM.lv. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/19.10.2022-demokratija-sakas-gimene-cesis-ari-berni-dodas-velet.a478631/

Gāgane 2022. Cēsīs īstenos LMA studenšu «Dizains demokrātijai» ideju. Fold.lv. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.fold.lv/2022/09/cesis-istenos-lma-studensu-dizains-demokratijai-ideju/

Gāgane 2024. Vai laba ideja pieder visiem? Jauniešu vēlēšanas Siguldā. Fold.lv. Sk. 12.10.2025. Pieejams: https://www.fold.lv/2024/06/vai-laba-ideja-pieder-visiem-jauniesu-velesanas-sigulda/

36 – 37 lpp.

Minecraft, 2020. Block by Block, Kosovo (Youtube). Skatīts 17.07.2025. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=wGFRz39Lj3I&t

38 – 39 lpp.

Arki_lab, 2019. The city as a classroom. Designing for outdoor learning. Arki_lab, Copenhagen, 192 p.

Eņģelis, Mārtiņš 2025. Intervijas ar vietējiem iedzīvotājiem un aktīvistiem.

44 – 45 lpp.

Fold, 2024. Bērni veido pilsētu — «Piemineklis citrona garšai». Skatīts 12.10.2025. Pieejams: https://www.fold.lv/2024/09/berni-veido-pilsetu-piemineklis-citrona-garsai/

Theatre.lv 2024. 19. augustā tika atklāts vides mākslas objekts "Piemineklis citrona garšai". Skatīts. 12.10.2025. Pieejams: https://theatre.lv/tiek-atklats-vides-makslas-objekts-piemineklis-citrona-garsai/

Pielikums

Izvilkums no foruma “Jaunieši apkaimes izaugsmei” secinājumiem (2018. gads)

[..] Par galvenajām problēmām Rīgā drošības un satiksmes jomā tika uzskatītas – pilsētas sabiedriskā transporta reta kustība un bieža kavēšana, mazais veloceļu skaits apkaimēs, kur lielais riteņbraucēju skaits apdraud gan gājēju, gan paši savu drošību. Foruma dalībnieki uzskata, ka bieži skolās radušos incidentus, kas apdraud skolēnu drošību, būtu varējuši novērst skolās esošie policisti, kas bieži vien izvairās no savu darba pienākumu veikšanas, runājot pa telefonu, skatoties televizoru u.t.t. Tā vietā policisti darba laikā varētu atrasties pie videonovērošanas ierīcēm, lai nodrošinātu skolēnu drošību. Jaunieši ieteica vilcienu un pilsētas sabiedriskā transporta organizatoriem sazināties ar skolām, lai mēģinātu saskaņot stundu sākuma laikus ar transporta kursēšanas grafiku.

Savstarpējo attiecību jomā par svarīgākajām problēmām jaunieši uzskata – skolu savstarpējās attiecības, jo skolas savā starpā komunicē ļoti maz, turpretī, ja komunikāciju būtu labākā līmenī, skolas varētu dalīties pieredzē, resursos u.t.t.. Par otro lielāko problēmu tika izvirzīts mobings, savstarpējās apcelšanas jeb skolēni apceļ savus skolasbiedrus vai klasesbiedrus. Foruma dalībnieki skolām iesaka veidot tikšanos starp vecāku klašu skolēniem un mazāku klašu skolēniem, kur vienkāršā sarunā vecākie jaunieši dalās pieredzē par to kā viņi jūtas par to, ka agrāk kādu ir apcēluši. Trešā problēma – skolotāji ar skolēniem nerunā vienā valodā. Skolotāji bieži vien redz tikai vienu ceļu kā iemācīt, un trūkst zināšanu par moderno tehnoloģiju izmantošanu zināšanu apguvē. Kā vienu no risinājumiem šai problēmai jaunieši arī piedāvā dienu, kurā skolotāji un skolēni apmainās vietām, un skolēni kļūst par skolotāju skolotājiem, mācībās izmantojot metodes, kuras paši vēlētos izmantot, lai apgūtu mācību saturu.

Izglītības jomā par galvenajām problēmām tiek uzskatītas – skolu vadības pārliecība, ka pašpārvaldes ir tikai pasākumu organizators. Foruma dalībnieki uzskata, ka pašpārvaldes var darīt daudz, tās var palīdzēt risināt skolā esošās problēmas, dot savus ieteikumus risinājumiem, ja vien tām tiek sniegta iespēja. Otrkārt, skolā trūkst vietu, kur skolēni pēc stundām varētu pildīt mājasdarbus un starp stundām atpūsties. Kā risinājumu jaunieši redz atpūtas stūrīša izveidi, kuru jaunieši kopā ar skolas vadību var izveidot. Kā trešo lielāko problēmu jaunieši redz, ka skolēniem pašiem būtu jāapzinās problēmas, kas viņiem traucē mācīties. Risinājums šai problēmai varētu būt atsauksmju kastes izveide katrā klasē, kur skolēni varētu anonīmi ievietot savus ieteikumus mācību darba uzlabošanai.

Vides jomā foruma dalībnieki saskatīja sekojošas galvenās problēmas - par vienu no galvenajām problēmām jaunieši minēja apkartējās vides piesārņojumu un atkritumu apsaimniekošanu. Apkaimēs ir maz atkritumu šķirošanas konteineru, kas būtiski ierobežo iespējas atkritumus šķirot. Jaunieši kā risinājumu redz sabiedrības izglītošanu par tēmu “Kāpēc ir jāšķiro atkritumi?”, kas iniciētu tālāku sadarbību ar atkritumu apsaimniekotājiem. Kā nākamo problēmu jaunieši redz parku, sporta un atpūtas laukumu trūkumu un lielo degradēto teritoriju daudzumu apkaimēs. Jaunieši piedāvā vienkāršu problēmas risinājumu – degradētajās teritorijās izveidot parkus, atpūtas un sporta laukumus. Kā vēl vienu risinājumu degradētām ēkām jaunieši redz piemēru no Tartu pilsētas Igaunijā, kur pilsētas vadība sadarbojoties ar māksliniekiem mazina drūmo skatu pie degradētam ēkām ar grafiti mākslu uz sienām.

Šī foruma laikā jaunieši apzinājās ne tikai to, kādas problēmas ir apkaimēs, kurās viņi dzīvo, bet arī to, kā viņi paši var iesaistīties šo problēmu risināšanā. Kā vairāki foruma dalībnieki atzīst, šādi pasākumi rada motivāciju skolēniem pašiem veidot vidi sev apkārt, jo viņi apzinās, ka šajās problēmās viņi nav vieni, un, ka domubiedri būs gatavi iesaistīties un palīdzēt.

Forumu rīkoja Rīgas Skolēnu dome kopā ar Rīgas 96. vidusskolas, Rīgas 69. vidusskolas, Rīgas Anniņmuižas vidusskolas, Ziemeļvalstu ģimnāzijas, Rīgas Mākslas un mediju tehnikuma, Rīgas Imantas vidusskolas, Iļģuciema vidusskolas un Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas skolēnu pašpārvaldēm un Rīgas Domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta atbalstu.

Informāciju sagatavoja: Rīgas Skolēnu domes Ārējo sakaru daļas vadītājs Kristafers Zeiļuks

Funded by
the European Union

